

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ (πρώτο τμήμα)
της 23ης Φεβρουαρίου 1994 *

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις T-39/92 και T-40/92,

Groupement des cartes bancaires «CB», όμιλος γαλλικού δικαίου επιδιώκων οικονομικό σκοπό, με έδρα το Παρίσι, εκπροσωπούμενος από τους Alain Georges, δικηγόρο Παρισιού, και Aloyse May, δικηγόρο Λουξεμβούργου, καθώς και, κατά την προφορική διαδικασία, από τον Hugues Calvet, δικηγόρο Παρισιού, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον Aloyse May, 31, Grand-rue,

και

Europay International SA (πρώην **Eurocheque International sc**), εταιρία βελγικού δικαίου, με έδρα το Βατερλώ (Βέλγιο), εκπροσωπούμενη από τον Pierre Van Ommeslaghe, δικηγόρο στο Cour de cassation του Βελγίου, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον δικηγόρο Jean-Claude Wolter, 11, rue Goethe,

προσφεύγοντες,

κατά

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης από τον Enrico Traversa, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, επικουρούμενο από τον Hervé Lehman, δικηγόρο Παρισιού, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον Γεώργιο Κρεμλή, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, Centre Wagner, Kirchberg,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο την ακύρωση της αποφάσεως 92/212/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 25ης Μαρτίου 1992, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/30. 717-A — Eurocheque: συμφωνία του Ελσίνκι) (ΕΕ L 95, σ. 50), ή, επικουρικώς, την ακύρωση ή τη μείωση των προστίμων που επιβλήθηκαν στους προσφεύγοντες,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
(πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Schintgen, Πρόεδρο, R. García-Valdecasas, H. Kirschner, B. Vesterdorf και K. Lenaerts, δικαστές,

γραμματέας: H. Jung

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της προφορικής διαδικασίας της 22ας Σεπτεμβρίου 1993,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

Τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως

Η συμφωνία Package Deal

- 1 Στις 31 Οκτωβρίου 1980, οι τράπεζες, ταμειευτήρια και λοιποί πιστωτικοί οργανισμοί που μετέχουν στο σύστημα Eurocheque συνήψαν τη λεγόμενη συμφωνία «Package Deal» για τις προμήθειες, τις τοκοφόρους ημερομηνίες και την σε κεντρικό επίπεδο είσπραξη των τυποποιημένων ευρωεπιταγών που εκδίδονται σε τοπικό νόμισμα, καθώς και για το άνοιγμα του μη τραπεζικού τομέα. Η συμφωνία, η οποία συνήφθη για την περίοδο από 1ης Μαΐου 1981 έως τις 30 Απριλίου 1986, θα εφαρμοζόταν σε πρώτη φάση στις χώρες των ιδρυμάτων που χορηγούν τυποποιημένες ευρωεπιταγές, δηλαδή που χορηγούν στους πελάτες τους κάρτες εγγυήσεως των επιταγών καθώς και επιταγές δυνάμενες να χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο του συστήματος Eurocheque. Κατά τους όρους της ίδιας της συμφωνίας, η ισχύς της συμφωνίας μπορεί να επεκταθεί και στις χώρες των ιδρυμάτων που αποδέχονται το σύστημα, δηλαδή των ιδρυμάτων που δεν χορηγούν μεν εγγυητικές κάρτες ή επιταγές δυνάμενες να χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο του συστήματος Eurocheque αλλά εξαργυρώνουν στα καταστήματά τους τις εγγυημένες επιταγές, στο μέτρο που οι χώρες αυτές δέχονται να ανοίξουν τον εμπορικό τομέα τους στις τυποποιημένες ευρωεπιταγές.
- 2 Η συμφωνία Package Deal, η οποία αποτελεί μέρος των συμφωνιών Eurocheque, καθιερώνει κατ' ουσίαν τις ακόλουθες αρχές:
 - Στις επιχειρήσεις του εμπορικού τομέα (καταστήματα, πολυκαταστήματα, σταθμούς αυτοκινήτων, ξενοδοχεία και εστιατόρια) πρέπει να επιτραπεί επισήμως να δέχονται τυποποιημένες ευρωεπιταγές και να τους παρασχεθούν πληροφορίες σχετικά με τους όρους εγγυήσεως των επιταγών.

— Οι τυποποιημένες ευρωεπιταγές πρέπει να είναι εκφρασμένες στο νόμισμα της ξένης χώρας εντός της οποίας εκδίδονται.

— Για κάθε τυποποιημένη ευρωεπιταγή που εκδίδεται στην αλλοδαπή σε τοπικό νόμισμα εισπράττεται προμήθεια 1,25 % επί του ποσού της επιταγής, χωρίς κατώτατο όριο. Η προμήθεια αυτή δεν παρακρατείται από τα τραπεζικά καταστήματα που εξαργυρώνουν την ευρωεπιταγή, ούτε από τον έμπορο που αποδέχεται την ευρωεπιταγή, αλλά καταβάλλεται κατά την εξόφληση της ευρωεπιταγής από το κεντρικό γραφείο συμψηφισμού.

3 Οι ισχύουσες οδηγίες στο σύστημα Eurocheque ορίζουν ότι, «σε περίπτωση υπάρξεως εθνικού τραπεζικού συστήματος τιμολογήσεως όσον αφορά την πληρωμή των επιταγών, το σύστημα αυτό δεν θίγει τις τυποποιημένες αλλοδαπές ευρωεπιταγές» και ότι «οι τράπεζες των χωρών που αποδέχονται το σύστημα δεσμεύονται να μη παρακρατούν ειδική προμήθεια από τους δικαιούχους τυποποιημένων ευρωεπιταγών».

4 Η συμφωνία Package Deal κοινοποιήθηκε στην Επιτροπή στις 7 Ιουλίου 1982 από Διευθύνοντα Σύμβουλο της Deutsche Bank AG, με έδρα τη Φρανκφούρτη επί του Μάιν, ο οποίος ενήργησε υπό την ιδιότητά του ως προέδρου της Assemblée Eurocheque και της Eurocheque Working Group, καθώς και επ' ονόματι και για λογαριασμό καθενός από τους εθνικούς ομίλους που απαρτίζουν τα δύο αυτά όργανα, σύμφωνα με την εντολή που είχε λάβει προς τούτο κατά την κοινή συνεδρίαση των δύο οργάνων στις 20 Μαΐου 1982. Σύμφωνα με το υπόδειγμα κοινοποίησεως A/B, η Association française des banques (Γαλλική Ένωση Τραπεζών, στο εξής: AFB) περιλαμβάνεται μεταξύ των χρηματοπιστωτικών οργανισμών που μετείχαν στη συμφωνία.

5 Με έγγραφο της 29ης Ιουλίου 1982, η Επιτροπή ανακοίνωσε στον Γενικό Γραμματέα της Eurocheque International ότι δεχόταν συνεχώς καταγγελίες από πρόσωπα τα οποία, ιδίως στη Γαλλία, είχαν υποχρεωθεί να καταβάλουν στον πωλητή προμήθεια επί αγορών μικράς αξίας και, παρά τούτα, χρεώθηκαν από την τράπεζά τους με την προβλεπόμενη από τις συμφωνίες Eurocheque προμήθεια 1,25 % επί του ποσού της επιταγής.

- 6 Στις 24 Αυγούστου 1982, ο Γενικός Γραμματέας της Eurocheque International απάντησε στην Επιτροπή ότι η εισπραξη αντικανονικών ή διπλών προμηθειών αποτελούσε ανέκαθεν μείζον πρόβλημα και ότι η συμφωνία Package Deal είχε επινοηθεί ακριβώς για τη διευθέτησή του. Ο Γενικός Γραμματέας ανέφερε ότι μόνον οι Banques populaires και η Crédit mutuel, που χορηγούσαν τυποποιημένες ευρωεπιταγές, εφάρμοζαν πλήρως τις συμφωνίες Eurocheque, καθόσον δεν εισέπρατταν από τον πελάτη καμία προμήθεια κατά την ανάληψη μετρητών ή με την ευκαιρία ορισμένης αγοράς. Αντιθέτως, οι άλλες τράπεζες, και κυρίως αυτές που ανήκουν στον όμιλο Groupement Carte bleue, είχαν δεχθεί να εφαρμόσουν τη συμφωνία Package Deal μόνο ως προς τις αναλήψεις μετρητών από τα υποκαταστήματά τους. Στους εμπόρους που διατηρούσαν λογαριασμό στις τράπεζες αυτές και προσκόμιζαν αλλοδαπές ευρωεπιταγές επιβαλλόταν κυμαινόμενη επιβάρυνση, συχνά ίση προς την προμήθεια που εισπράττεται για τις επιταγές που εκδίδονται επί λογαριασμών που τηρούνται στο εξωτερικό. Ο Γενικός Γραμματέας ανέφερε ότι είχε επίγνωση της καταστάσεως στη Γαλλία και βεβαίωνε την Επιτροπή ότι η Eurocheque International κατέβαλλε κάθε προσπάθεια στις διαπραγματεύσεις με τις εν λόγω τράπεζες προκειμένου να επιτύχει την πλήρη εφαρμογή της συμφωνίας Package Deal.
- 7 Στις 10 Δεκεμβρίου 1984, η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση 85/77/ΕΟΚ, σχετικά με διαδικασία κατ' εφαρμογή του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/30. 717-Ενιαίες ευρωεπιταγές, ΕΕ 1985, L 35, σ. 43), με την οποία κήρυξε ανεφάρμοστες τις διατάξεις του άρθρου 85, παράγραφος 1, στη συμφωνία Package Deal για την περίοδο από της 7ης Ιουλίου 1982 έως την 30ή Απριλίου 1986.
- 8 Στις 25 Οκτωβρίου 1985, με πρωτοβουλία του ομίλου Groupement des cartes bancaires «CB» (στο εξής: Groupement), ο οποίος εκπροσωπεί, από την ίδρυσή του το 1984, τη Γαλλία στην Communauté Eurocheque αντικαθιστώντας την AFB, η ενιαία τιμολόγηση της προμήθειας που εισέπρατταν τα μέλη του Groupement επί των πληρωμών μέσω κάρτας CB καταργήθηκε.
- 9 Στις 5 Μαΐου 1986, η Eurocheque International ζήτησε από την Επιτροπή την ανανέωση της εξαιρέσεως της συμφωνίας Package Deal. Στις 10 Ιουλίου 1986, η Επιτροπή απέστειλε στην Eurocheque International έγγραφο περί προσωρινής θέ

σεως στο αρχείο, έως τις 30 Δεκεμβρίου 1987, εν αναμονή της αναμορφώσεως της συμφωνίας Package Deal.

- 10 Στις 16 Δεκεμβρίου 1987, η Eurocheque International κοινοποίησε στην Επιτροπή τη νέα συμφωνία Package Deal που συνήφθη στις 5 Ιουνίου 1987 με αόριστη διάρκεια, και η οποία επρόκειτο να τεθεί σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1988. Η συμφωνία επαναλαμβάνει την αρχή της δυνατότητας εισπράξεως ανωτάτης προμήθειας 1,60 % επί του ποσού της επιταγής, συντελεστή ο οποίος καθορίστηκε από την Assemblée Eurocheque κατά την έκτατη συνεδρίασή της στις 24 Απριλίου 1986, και, επιπλέον, καθιερώνει κατώτατη προμήθεια, μη εκπεφρασμένη σε ποσοστό, ύψους 2 ελβετικών φράγκων (SFR) περίπου ανά ευρωεπιταγή, για όλες τις πράξεις στις οποίες το ανώτατο όριο 1,60 % αντιπροσωπεύει ποσό μικρότερο των 2 SFR.

Η συμφωνία του Ελσίνκι

- 11 Κατά τη συνεδρίαση της Assemblée Eurocheque που πραγματοποιήθηκε στο Ελσίνκι στις 19 και 20 Μαΐου 1983, συνήφθη μεταξύ των γαλλικών τραπεζών και χρηματοπιστωτικών οργανισμών, αφενός, και της Assemblée Eurocheque, αφετέρου, «συμφωνία για την αποδοχή εκ μέρους των εμπόρων στη Γαλλία ευρωεπιταγών που έχουν εκδοθεί έναντι λογαριασμών που τηρούνται σε ξένους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς». Η συμφωνία αυτή έχει ως εξής:

«Οι τράπεζες και χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί της Γαλλίας συμφωνούν με την Communauté Internationale Eurocheque ότι οι έμποροι που είναι συμβεβλημένοι με τον Groupement Carte bleu και/ή την Eurocard France S. A. θα δέχονται, από 1ης Δεκεμβρίου 1983, τις αλλοδαπές ευρωεπιταγές που εκδίδονται σε γαλλικά φράγκα για την πληρωμή αγαθών και υπηρεσιών, με τους ίδιους όρους που εφαρμόζουν οι ανωτέρω οργανισμοί. κατά συνέπεια, ο Groupement Carte bleue, αφενός, και οι Crédit Agricole και Crédit Mutuel, αφετέρου, δεσμεύονται να λάβουν τα ακόλουθα μέτρα:

1. Οι συμβεβλημένοι με τα δίκτυα Carte bleue και Eurocard έμποροι θα ενημερωθούν σχετικά με τους όρους που οφείλουν να τηρούν κατά την αποδοχή αλλοδαπών ευρωεπιταγών για να ισχύει η εγγύηση.

2. Στους συμβεβλημένους με τα δίκτυα Carte bleue και Eurocard εμπόρους χορηγείται αυτοκόλλητη ετικέτα 'ec' την οποία θα έχουν εμφανώς επικολλημένη στην προθήκη, ούτως ώστε να πληροφορούνται οι αλλοδαποί πελάτες ότι γίνονται δεκτές οι ευρωεπιταγές.
3. Για τις αγορές που εξοφλούνται με ευρωεπιταγές, τα μέλη του Groupement Carte bleue και της Eurocard θα εισπράττουν από τους συμβεβλημένους εμπόρους προμήθεια που δεν μπορεί να είναι ανώτερη από εκείνη που προβλέπεται για τις πληρωμές μέσω Carte bleue και Eurocard.
4. Οι τράπεζες μέλη του Groupement Carte bleue και της Eurocard φροντίζουν ώστε οι συμβεβλημένοι με αυτές έμποροι να μη προσ αυξάνουν την τιμή των αγορών που εξοφλούνται με ευρωεπιταγή, ακόμα και αν πρόκειται για ειδικές προσφορές ή εκπτώσεις.
5. Εάν ο συμβεβλημένος έμπορος παραβιάζει τις προαναφερθείσες αρχές, οι γαλλικές τράπεζες και χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί θα παρεμβαίνουν το συντομότερο δυνατόν, ώστε να εξασφαλίζεται στο μέλλον η τήρηση των αρχών αυτών. Στην περίπτωση που υπάρξει μετακύλιση της εισπραττόμενης προμήθειας στον κάτοχο αλλοδαπής ευρωεπιταγής, οι γαλλικές τράπεζες και χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί οφείλουν να επιστρέψουν το ποσό στην τράπεζα που χορήγησε την επιταγή. Σε περίπτωση υποτροπής, οι γαλλικές τράπεζες και χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί θα επιβάλλουν κυρώσεις όμοιες με εκείνες που εφαρμόζονται για την Carte bleue ή την Eurocard σε ανάλογη περίπτωση.
6. Κατά τον συμψηφισμό των αλλοδαπών ευρωεπιταγών που εκδίδονται στη Γαλλία και σύμφωνα με τις διατάξεις της συμφωνίας Package Deal, προστίθεται και εισπράττεται μέσω των κεντρικών γραφείων συμψηφισμού προμήθεια 1,25 % επί του ποσού του συνόλου των προαναφερθεισών επιταγών.
7. Θα ληφθούν αμέσως όλα τα μέτρα ούτως ώστε η συμφωνία αυτή να τεθεί σε ισχύ το αργότερο την 1η Δεκεμβρίου 1983.

8. Πριν από τη λήξη του 1984, θα συνταχθεί έκθεση απολογισμού της κτηθείσας εμπειρίας όσον αφορά την τιμολόγηση.

9. Στο πλαίσιο της συμφωνίας αυτής, οι γαλλικές τράπεζες και χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί θα θεσπίσουν, μόλις τούτο καταστεί δυνατόν από τεχνικής απόψεως, διαδικασίες ανταλλαγής και αυτόματου συμψηφισμού των στοιχείων των ευρωεπιταγών. »

12 Στις 14 Οκτωβρίου 1983, ο Groupement Carte bleue πληροφόρησε την Επιτροπή ότι, για να βελτιώσουν τους όρους χρησιμοποίησης αυτού του συστήματος πληρωμής στη Γαλλία από τους αλλοδαπούς κατόχους ευρωεπιταγών, οι γαλλικές τράπεζες είχαν πρόσφατα συμφωνήσει να παράσχουν στους εμπόρους που είναι συμβεβλημένοι με τα δίκτυα Carte bleue και Eurocard τη δυνατότητα να εξαργυρώνουν τις αλλοδαπές ευρωεπιταγές που λαμβάνουν με την ίδια προμήθεια που ισχύει και για τις πωλήσεις που πραγματοποιούν με την Carte bleue και τις κάρτες Visa ή Eurocard-ενώ οι έμποροι αναλάμβαναν συγχρόνως τη δέσμευση να μη μετακυλίνουν το ποσό της εισπραττόμενης προμήθειας στον κομιστή. Ο Groupement Carte bleue πρόσθεσε ότι οι γαλλικές τράπεζες παρείχαν αυτήν την υπηρεσία στους κατόχους αλλοδαπών ευρωεπιταγών χωρίς να έχει παρασχεθεί αμοιβαιότητα για τους κατόχους Carte bleue από τους συμβεβλημένους με το σύστημα Eurocheque εμπόρους στο εξωτερικό.

13 Στις 19 Σεπτεμβρίου 1984, η Επιτροπή πληροφόρησε την AFB ότι, τον Ιανουάριο του 1983, η Crédit Lyonnais κράτησε προμήθεια εισπράξεως 4,60 % επί του ποσού επιταγής που της είχε παραδοθεί και ζήτησε να πληροφορηθεί ποιες τράπεζες μέλη της AFB κρατούσαν συνήθως προμήθεια εισπράξεως και, κατά συνέπεια, εφάρμοζαν μερικώς μόνο τις συμφωνίες Eurocheque.

14 Στις 11 Οκτωβρίου 1984, η Eurocheque International πληροφόρησε την Επιτροπή ότι «από την έναρξη της ισχύος, τον Μάιο του 1984, της συμφωνίας με την οποία οι γαλλικές τράπεζες αποδέχθηκαν το σύστημα, οι έμποροι που είναι συμβεβλημένοι με τα δίκτυα Carte bleue και Eurocard France έχουν δεσμευτεί να

μην εισπράττουν πλέον προμήθεια για τις πληρωμές με ευρωεπιταγή. Αντιθέτως, δεν υφίσταται τυπική νομική ρύθμιση για τις πληρωμές που πραγματοποιούνται με ευρωεπιταγή προς μη συμβεβλημένους εμπόρους ή ιδιώτες, οι οποίοι υποχρεώνονται να καταβάλλουν προμήθειες, που διαφέρουν από τράπεζα σε τράπεζα, όταν εξαργυρώνουν αλλοδαπές ευρωεπιταγές (...). Η Eurocheque International δήλωσε ότι την απασχολούσε το ζήτημα και δεσμεύτηκε να καταβάλει προσπάθειες, στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεών της με τις γαλλικές τράπεζες, για την επίλυσή του.

- 15 Στις 17 Οκτωβρίου 1984, η AFB απάντησε στην Επιτροπή ότι οι γαλλικές τράπεζες είχαν αποδεχθεί τη συμφωνία Package Deal μόνον όσον αφορά τις αναλήψεις μετρητών από τους αλλοδαπούς στη Γαλλία. Αντιθέτως, οι τράπεζες μέλη της AFB, όπως και άλλες ευρωπαϊκές τράπεζες, δεν είχαν προσυπογράψει τις άλλες συμφωνίες Eurocheque όσον αφορά την εκ μέρους των εμπόρων αποδοχή εγγυημένων επιταγών ή την εξαργύρωση αλλοδαπών ευρωεπιταγών από ιδιώτες. Συνεπώς, στις περιπτώσεις αυτές ίσχυαν οι συνήθεις διαδικασίες εξαργυρώσεως των επιταγών που εκδίδονται επί λογαριασμών του εξωτερικού. Κατά την AFB, μολονότι δεν είχε εξασφαλιστεί η αμοιβαιότητα έναντι των τραπεζών της Γερμανίας και της Benelux, οι οποίες είχαν αναπτύξει σημαντικά το σύστημα Eurocheque, οι γαλλικές τράπεζες μέλη του Groupement Carte bleue είχαν δεχθεί, σε πειραματική βάση, να ανοίξουν το δίκτυο των συμβεβλημένων εμπόρων στις αλλοδαπές ευρωεπιταγές με τους ίδιους όρους που ίσχυαν για τους πελάτες κατόχους Carte bleue ή κάρτας Visa. Η συμφωνία αυτή αφορούσε περίπου 300 000 εμπόρους στη Γαλλία και δεν εντασσόταν στο πλαίσιο της συμφωνίας Package Deal. Συνεπώς, οι εν λόγω γαλλικές τράπεζες τηρούσαν στο ανέκδοτο τις συμφωνίες που είχαν προσυπογράψει.

- 16 Στις 12 Νοεμβρίου 1984, η Caisse nationale de Crédit agricole απάντησε στην Επιτροπή ότι ανέκαθεν συνιστούσε στα περιφερειακά ταμειυτήρια την εφαρμογή προμήθειας στους εμπόρους που εμφάνιζαν προς εξαργύρωση τυποποιημένες ευρωεπιταγές, και τούτο προκειμένου να τηρηθεί η αρχή της τιμολογήσεως της εγγυήσεως πληρωμής που ήδη παρεχόταν στους εμπόρους όσον αφορά τις πληρωμές με κάρτα, ιδίως με Eurocard. Η Communauté Eurocheque είχε, κατά την Caisse nationale de Crédit agricole, εγκρίνει την εφαρμογή αυτής της προμήθειας στους εμπόρους από τις γαλλικές τράπεζες τον Οκτώβριο του 1983, υπό τον όρο της τηρήσεως των ακολούθων αρχών: καθορισμός του συντελεστή της προμήθειας επί των ευρωεπιταγών που εξαργυρώνονται από τους εμπόρους «σε επίπεδο ίσο» προς τον συντελεστή της προμήθειας που εισπράττεται επί των πληρωμών με κάρτα Eurocard ή Carte bleue και μη μετακύλιση της προμήθειας αυτής στους κατόχους ευρωεπιταγών.

- 17 Στις 10 Φεβρουαρίου 1985, η Caisse nationale de Crédit agricole πληροφόρησε την Επιτροπή ότι τα περιφερειακά ταμειωτήρια είχαν αποφασίσει να συμμορφωθούν προς τη συμφωνία Package Deal και ότι όλες οι γαλλικές τράπεζες μέλη των δικτύων Carte bleue και Eurocard France είχαν συμφωνήσει με την Communauté Eurocheque να εφαρμόζουν τιμολόγηση της προμήθειας την οποία εισπράττουν από τους γάλλους εμπόρους που εμφανίζουν προς εξαργύρωση αλλοδαπές ευρωεπιταγές.
- 18 Η Eurocheque International (η οποία το 1988 κατέστη Eurocheque International sc, στο εξής: Eurocheque International), επειδή η Επιτροπή, σε αίτηση παροχής πληροφοριών που της είχε απευθύνει στις 11 Απριλίου 1989, αναφερόταν στην παράνομη είσπραξη προμήθειας σε ορισμένες χώρες και ειδικότερα στη Γαλλία, απάντησε στις 7 Ιουνίου 1989 ότι, κατά τη διάρκεια της συναντήσεως που είχε πραγματοποιηθεί στο Ελσίνκι στις 19 και 20 Μαΐου 1983, επιτεύχθηκε εσωτερική συμφωνία μεταξύ των γαλλικών χρηματοπιστωτικών οργανισμών και της Assemblée Eurocheque. Επρόκειτο για απόφαση καταχωρημένη στα πρακτικά και όχι για επίσημο έγγραφο υπογεγραμμένο από τα ενδιαφερόμενα μέρη.
- 19 Στις 17 Αυγούστου 1989, η Eurocheque International «διαβίβασε» τη συμφωνία του Ελσίνκι στην Επιτροπή.
- 20 Στις 16 Ιουλίου 1990, ο Groupement Carte bleu κοινοποίησε επισήμως τη συμφωνία του Ελσίνκι στην Επιτροπή.

Η διοικητική διαδικασία ως προς τη συμφωνία Package Deal

- 21 Με έγγραφο που απηύθυνε στην Eurocheque International στις 21 Δεκεμβρίου 1989, η Επιτροπή ανέφερε ότι η ανανέωση της εξαιρέσεως προσέκρουε ιδίως στο ζήτημα της συμφωνίας του Ελσίνκι και ότι, αν δεν διατυπώνονταν προτάσεις εκ μέρους της Eurocheque International, είχε σκοπό να προβεί σε ανακοίνωση αιτιάσεων σχετικά με το σύστημα Eurocheque.
- 22 Στις 31 Ιουλίου 1990, η Επιτροπή απηύθυνε στην Eurocheque International ανακοίνωση αιτιάσεων όσον αφορά τόσο τη νέα συμφωνία Package Deal όσο και τη συμφωνία του Ελσίνκι.
- 23 Στις 24 Απριλίου 1991, η Eurocheque International, αναφερόμενη σε συνέντευξη της 21ης Μαρτίου 1991, διαβίβασε στην Επιτροπή ένα νέο σχέδιο της συμφωνίας Package Deal και δήλωσε ότι ήταν πρόθυμη να καταργήσει τη συμφωνία του Ελσίνκι, τονίζοντας ωστόσο ότι έπρεπε, προς το συμφέρον των καταναλωτών, να διατηρηθεί η αρχή της καταβολής ολόκληρου του ποσού της ευρωεπιταγής κατά τη στιγμή της χρησιμοποιήσεώς της.
- 24 Η Eurocheque International, κατόπιν των διευκρινίσεων που της παρέσχε ο Γενικός Διευθυντής Ανταγωνισμού στις 4 Ιουνίου 1991 σχετικά με τις τροποποιήσεις της συμφωνίας Package Deal που επιθυμούσε η Επιτροπή, απάντησε στις 31 Ιουλίου 1991 ότι οι ευρωπαϊκές τράπεζες είχαν αλλάξει γνώμη όσον αφορά την τιμολόγηση της προμήθειας που επιβάλλεται για την εξαργύρωση ευρωεπιταγών, ότι επιθυμούσαν να έχουν πλήρη ελευθερία ως προς τις τιμές που προσφέρουν στους πελάτες τους και ότι, συνεπώς, δεν μπορούσαν να δεχθούν την αρχή της μη επιβαρύνσεως των ευρωεπιταγών, καθόσον αυτή συνεπαγόταν διατραπεζική συμφωνία για την εφαρμογή μηδενικού συντελεστή ως προς την προμήθεια που επιβάλλεται στους πελάτες.

Η διοικητική διαδικασία ως προς τη συμφωνία του Ελσίνκι

- 25 Στις 31 Ιουλίου 1990, παράλληλα με την ανακοίνωση αιτιάσεων προς την Eurocheque International όσον αφορά τόσο τη νέα συμφωνία Package Deal όσο και τη συμφωνία του Ελσίνκι, η Επιτροπή απηύθυνε στον Groupement ανακοίνωση αιτιάσεων μόνον ως προς τη συμφωνία του Ελσίνκι. Στην ανακοίνωση αυτή, η Επιτροπή τονίζει, καταρχάς, ότι η εξέταση της αιτήσεως ανανέωσης της εξαιρέσεως της συμφωνίας Package Deal, καθώς και διάφορες καταγγελίες που της υποβλήθηκαν επισήμως, κατέδειξαν τα προβλήματα που δημιουργούνται από τους όρους αποδοχής των αλλοδαπών ευρωεπιταγών στον εμπορικό τομέα στη Γαλλία, οι οποίοι απετέλεσαν το αντικείμενο συμφωνίας που υπογράφηκε στο Ελσίνκι στις 19 και 20 Μαΐου 1983, και δεν κοινοποιήθηκε στην Επιτροπή. Η Επιτροπή αναφέρει, στη συνέχεια, ότι δύο ημέρες μετά τη συνεδρίαση κατά την οποία οι εκπρόσωποι της Γενικής Διευθύνσεως Ανταγωνισμού επιβεβαίωσαν ότι είχε συνταχθεί ανακοίνωση αιτιάσεων σχετικά με τη συμφωνία του Ελσίνκι και εξεταζόταν από τις διάφορες υπηρεσίες της Επιτροπής, ο Groupement ειδοποίησε τη Γενική Διεύθυνση Ανταγωνισμού, με επιστολή της 13ης Ιουλίου 1990, ότι μόλις είχε κοινοποιήσει τη συμφωνία του Ελσίνκι στην Επιτροπή. Η Επιτροπή, με την ανακοίνωση των αιτιάσεων, αναφέρει μεν ότι προτίθεται να δεχθεί ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ως προς τη συμφωνία του Ελσίνκι, παρατηρεί όμως ότι δεν χρειάζεται να εξεταστεί κατά πόσον η εν λόγω συμφωνία πληροί ή όχι τις τέσσερις προϋποθέσεις του άρθρου 85, παράγραφος 3, για τη χορήγηση εξαιρέσεως, με την αιτιολογία ότι, κατά τις διατάξεις του άρθρου 4, παράγραφος 1, του κανονισμού αριθ. 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25, στο εξής: κανονισμός αριθ. 17), δεν είναι δυνατή η έκδοση αποφάσεως εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 3, εφόσον δεν έχει κοινοποιηθεί η συμφωνία. Η ανακοίνωση των αιτιάσεων προσθέτει ότι, και αν ακόμα υποτεθεί ότι έχει κοινοποιηθεί, η συμφωνία του Ελσίνκι δεν πληροί τις τέσσερις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 3, δεδομένου ότι η απόφαση του 1984 περί εξαιρέσεως της συμφωνίας Package Deal αναφέρει σαφώς, στο σημείο 40, ότι συμφωνίες αυτού του είδους, ισχύουσες μεταξύ των τραπεζών και των πελατών τους, δεν θα μπορούσαν, σε καμία περίπτωση, να θεωρηθούν ως απαραίτητες υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 3, στοιχείο α'. Η ανακοίνωση των αιτιάσεων αναφέρει, ως εκ περισσού, ότι αυτές οι συμφωνίες, όπως τονίζεται στο σημείο 43 της αποφάσεως εξαιρέσεως, οδηγούν στην ολοσχερή κατάργηση του ανταγωνισμού.

- 26 Ο Groupement, η Eurocheque International και οι ενώσεις των χρηματοπιστωτικών οργανισμών μελών της Eurocheque International, με υπομνήματα προς την Επι-

τροπή, απάντησαν στην ανακοίνωση των αιτιάσεων και, στις 28 Νοεμβρίου 1990, πραγματοποιήθηκε ακρόαση στην οποία έλαβαν μέρος εκπρόσωποι της Επιτροπής, των κρατών μελών, της Eurocheque International και του Groupement.

- 27 Η Assemblée Eurocheque, η οποία συνήλθε στο Shannon της Ιρλανδίας στις 9 και 10 Μαΐου 1991, επιβεβαίωσε την αρχή ότι οι τράπεζες είναι ελεύθερες να εισπράττουν προμήθεια από τους εμπόρους πελάτες τους. Ωστόσο, αναφερόμενη στις πάγιες αντιρρήσεις της Επιτροπής, η Assemblée Eurocheque εξέφρασε την πρόθεση να επιδείξει καλή θέληση θέτοντας τέρμα στην εφαρμογή της συμφωνίας του Ελσίνκι, καίτοι αμφισβητούσε ότι η συμφωνία αυτή θίγει τον ανταγωνισμό. Η Assemblée Eurocheque ανέθεσε σε ομάδα εργασίας ad hoc να εκπονήσει νέα συμφωνία Package Deal.
- 28 Στις 22 Μαΐου 1991, ο Groupement ενημέρωσε την Επιτροπή για την απόφαση της Assemblée Eurocheque να θέσει τέρμα στην εφαρμογή των συμφωνιών του Ελσίνκι ενόψει των αντιρρήσεων που είχαν διατυπώσει οι υπηρεσίες της Επιτροπής.
- 29 Στις 28 Μαΐου 1991, ο Groupement ενημέρωσε με εγκύκλιο επιστολή τα μέλη του ότι η Assemblée Eurocheque είχε αποφασίσει να θέσει τέρμα στην εφαρμογή των συμφωνιών του Ελσίνκι κατά τη συνεδρίαση της 9ης και 10ης Μαΐου και ότι η αποδοχή των ευρωεπιταγών θα ήταν εφεξής τελείως ανεξάρτητη από τους οικονομικούς όρους τους οποίους εφαρμόζουν οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί του Groupement κατά την εξόφληση των πληρωμών που πραγματοποιούνται με τραπεζικές κάρτες CB.
- 30 Στις 5 Ιουνίου 1991, η Eurocheque International πληροφόρησε την Επιτροπή ότι ήταν διατεθειμένη να καταργήσει τη συμφωνία του Ελσίνκι.

- 31 Στις 19 Ιουνίου 1991, η Επιτροπή απηύθυνε μόνο στον Groupement συμπληρωματική ανακοίνωση των αιτιάσεων σχετικά με τη συμφωνία του Ελσίνκι. Συναφώς, η Επιτροπή υπογραμμίζει, καταρχάς, ότι, παρά την κοινοποίηση της συμφωνίας του Ελσίνκι, δεν έκρινε σκόπιμο να διακόψει τη διαδικασία της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, η οποία εντασσόταν στο γενικότερο πλαίσιο της ανακοινώσεως των αιτιάσεων επί του όλου συστήματος Eurocheque. Υπενθυμίζει επίσης ότι η ανακοίνωση των αιτιάσεων, απαντώντας εκ των προτέρων στην κοινοποίηση της συμφωνίας του Ελσίνκι την οποία η Επιτροπή θεωρούσε αναμενόμενη, κατέληγε στο συμπέρασμα ότι, εν πάση περιπτώσει, δεν πληρούνταν οι προϋποθέσεις του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Η Επιτροπή προσθέτει ότι η κοινοποίηση της συμφωνίας του Ελσίνκι δεν περιέχει κανένα στοιχείο ικανό να μεταβάλει την εκ μέρους της νομική εκτίμηση της συμφωνίας στην οποία προέβη με την ανακοίνωση των αιτιάσεων, ενώ, αντιθέτως, ορισμένα πραγματικά στοιχεία ή ορισμένα επιχειρήματα που περιέχονται στην κοινοποίηση ή προβλήθηκαν αργότερα από τον Groupement επιβεβαιώνουν τις αιτιάσεις στις οποίες είχε καταλήξει. Η Επιτροπή εξηγεί ότι, προκειμένου να σεβαστεί απολύτως τα δικαιώματα των ενδιαφερομένων, έκρινε σκόπιμο να συμπληρώσει την ανακοίνωση των αιτιάσεων της 31ης Ιουλίου 1990 με ορισμένες σκέψεις σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης, δεδομένου ότι η αρχική ανακοίνωση των αιτιάσεων δεν απαντούσε στα επιχειρήματα που ανέπτυξε συναφώς ο Groupement με την κοινοποίηση της συμφωνίας.
- 32 Στις 20 Ιουνίου 1991, η Επιτροπή απέστειλε στη Eurocheque International «προς ενημέρωση» αντίγραφο της συμπληρωματικής ανακοινώσεως των αιτιάσεων.
- 33 Στις 11 Ιουλίου 1991, ο Groupement απάντησε με υπόμνημα στη συμπληρωματική ανακοίνωση των αιτιάσεων.

Η προσβαλλομένη απόφαση

- 34 Η Επιτροπή εξέδωσε στις 25 Μαρτίου 1992 την απόφαση 92/212/ΕΟΚ, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/30. 717-A — Eurocheque: συμφωνία του Ελσίνκι, ΕΕ L 95, σ. 50), οι ουσιαστικές διατάξεις της οποίας έχουν ως εξής:

«Άρθρο 1

Η συμφωνία που συνάφθηκε, κατά τη συνέλευση Eurocheque που πραγματοποιήθηκε στο Ελσίνκι στις 19 και 20 Μαΐου 1983, μεταξύ των γαλλικών χρηματοπιστωτικών οργανισμών και της συνέλευσης Eurocheque σχετικά με την αποδοχή εκ μέρους των εμπόρων στη Γαλλία ευρωεπιταγών που εκδίδονται έναντι λογαριασμών σε ξένους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και η οποία εφαρμόστηκε από την 1η Δεκεμβρίου 1983 μέχρι τις 27 Μαΐου 1991, αποτελούσε παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ.

Άρθρο 2

Η αίτηση απαλλαγής βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης ΕΟΚ υπέρ της συμφωνίας που αναφέρεται στο άρθρο 1, για το διάστημα από τις 16 Ιουλίου 1990, ημερομηνία της κοινοποίησης, μέχρι τις 27 Μαΐου 1991, ημερομηνία εγκατάλειψης της συμφωνίας, απορρίπτεται.

Άρθρο 3

1. Επιβάλλεται στον όμιλο τραπεζικών καρτών CB πρόστιμο 5 000 000 ECU και στην Eurocheque International sc πρόστιμο 1 000 000 ECU λόγω της παράβασης που αναφέρεται στο άρθρο 1.

2. [παραλείπεται]

3. [παραλείπεται]

Άρθρο 4

[παραλείπεται]»

Η απόφαση κοινοποιήθηκε αρχικά στις 25 Μαρτίου 1992 και, στη συνέχεια, στις 31 Μαρτίου 1992.

Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων

- 35 Κατόπιν των ανωτέρω, ο Groupement και η Eurocheque International sc άσκησαν, με δικόγραφο που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 25 Μαΐου 1992, τις υπό κρίση προσφυγές (υποθέσεις T-39/92 και T-40/92) και ζήτησαν τη συνεκδίκασή τους.
- 36 Με Διάταξη της 29ης Ιουνίου 1992, ο πρόεδρος του πρώτου τμήματος αποφάσισε τη συνεκδίκαση των υποθέσεων T-39/92 και T-40/92 προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.
- 37 Με έγγραφο που απέστειλε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 8 Οκτωβρίου 1992, η Eurocheque International πληροφόρησε το Πρωτοδικείο ότι, την 1η Σεπτεμβρίου 1992, συγχωνεύθηκε με τις Eurocheque International Holdings SA και Eurocard International SA και ότι οι τρεις αυτές εταιρίες, αφού μεταβίβασαν σε νεοσύστατη εταιρία, την Europay International SA (στο εξής: Europay), το σύνολο του ενεργητικού και του παθητικού τους, ελύθησαν. Οι μέτοχοί τους κατέστησαν αυτομάτως μέτοχοι της Europay, η οποία διαδέχθηκε την Eurocheque International στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της. Με το υπόμνημα απαντήσεως το οποίο κατέθεσε την ίδια ημέρα, η Europay ζήτησε από το Πρωτοδικείο να κάνει δεκτό το υπόμνημα και να της επιτρέψει να συνεχίσει επ' ονόματί της τη δίκη που είχε κινήσει η Eurocheque International, τους μέχρι τούδε ισχυρισμούς και τα επιχειρήματα της οποίας προσυπογράφει.
- 38 Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή, το Πρωτοδικείο (πρώτο τμήμα) αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία.
- 39 Οι διάδικοι αγόρευσαν και απάντησαν στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 22ας Σεπτεμβρίου 1993.

40 Στην υπόθεση T-39/92, ο προσφεύγων ζητεί από το Πρωτοδικείο:

- να ακυρώσει την απόφαση ως προς όλες τις διατάξεις που αφορούν τον Groupement.
- επικουρικώς, να ακυρώσει το άρθρο 3 της αποφάσεως, καθόσον επιβάλλεται πρόστιμο στον Groupement.
- επικουρικότερα, να μειώσει το ποσό του επιβληθέντος στον Groupement προστίμου κατά το μέτρο που δικαιολογείται από τις παραβάσεις του άρθρου 15 του κανονισμού αριθ. 17.
- να καταδικάσει την Επιτροπή στο σύνολο των δικαστικών εξόδων.

41 Η καθής ζητεί στην υπόθεση αυτή από το Πρωτοδικείο:

- να απορρίψει την προσφυγή του Groupement με την οποία ζητείται η ακύρωση της αποφάσεως 92/212/ΕΟΚ της Επιτροπής της 25ης Μαρτίου 1992.
- να καταδικάσει τον Groupement στα δικαστικά έξοδα.

- 42 Στην υπόθεση T-40/92, η προσφεύγουσα ζητεί από το Πρωτοδικείο:
- να ακυρώσει τα άρθρα 1,2 και 3 της προσβαλλομένης αποφάσεως καθόσον αφορούν την προσφεύγουσα.
 - επικουρικώς, να ακυρώσει το άρθρο 3 της αποφάσεως.
 - επικουρικότερα, να μειώσει ουσιωδώς το ποσό του προστίμου που επιβλήθηκε στην προσφεύγουσα με το άρθρο 3 της αποφάσεως.
 - να καταδικάσει την καθής στα δικαστικά έξοδα.
- 43 Η καθής ζητεί στην υπόθεση αυτή από το Πρωτοδικείο:
- να απορρίψει την προσφυγή της Eurocheque International με την οποία ζητείται η ακύρωση της αποφάσεως 92/212/ΕΟΚ της Επιτροπής της 25ης Μαρτίου και, επικουρικώς, η μείωση του ποσού του προστίμου που επιβλήθηκε στην Eurocheque International.
 - να καταδικάσει την Eurocheque International στα δικαστικά έξοδα.

Επί της προσφυγής στην υπόθεση T-40/92

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 44 Η προσφεύγουσα επικαλείται ότι υπήρξε προσβολή των δικαιωμάτων άμυνάς της, καθόσον η Επιτροπή παρέλειψε να κοινοποιήσει τη συμπληρωματική

ανακοίνωση των αιτιάσεων στην Eurocheque International. Κατά την προσφεύγουσα, τα σημεία 12,22,26,27 και 28 αυτής της ανακοινώσεως των αιτιάσεων περιέχουν νέες αιτιάσεις σε σχέση προς τις διατυπωθείσες με την αρχική ανακοίνωση των αιτιάσεων, η οποία κοινοποιήθηκε στην Eurocheque International. Όμως, το άρθρο 19 του κανονισμού αριθ. 17, σε συνδυασμό προς τα άρθρα 2,3 και 4 του κανονισμού 99/63/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 25ης Ιουλίου 1993, περί των ακροάσεων που προβλέπονται στο άρθρο 19, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού αριθ. 17 (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 37, στο εξής: κανονισμός 99/63), επιβάλλει στην Επιτροπή να ανακοινώνει εκ των προτέρων τις αιτιάσεις που προτίθεται να λάβει υπόψη της όχι μόνο προς την επιχείρηση που προσέβη στην κοινοποίηση της συμφωνίας αλλά προς όλες τις μετέχουσες στη συμφωνία επιχειρήσεις.

- 45 Η καθής υποστηρίζει, από την πλευρά της, ότι η δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως ανακοίνωση «προσθέτων» αιτιάσεων, δεδομένου ότι δεν περιέχει ούτε νέα πραγματικά περιστατικά ούτε μεταβολή της νομικής εκτιμήσεως σε σχέση προς την πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων. Θεωρεί, κατά συνέπεια, ότι αυτή η δεύτερη ανακοίνωση δεν ήταν υποχρεωτική και ότι η προσφεύγουσα δεν μπορεί να της προσάψει ότι την απέστειλε στην Eurocheque International απλώς προς ενημέρωση, χωρίς να της την κοινοποιήσει επισήμως. Προσθέτει ότι, εν πάση περιπτώσει, η Eurocheque International είχε τη δυνατότητα να καταστήσει γνωστή την άποψή της επί της συμπληρωματικής αυτής ανακοινώσεως των αιτιάσεων.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 46 Το Πρωτοδικείο παρατηρεί ότι η Επιτροπή απέστειλε στην Eurocheque International, σε αντίγραφο και μόνο προς ενημέρωση, τη συμπληρωματική ανακοίνωση των αιτιάσεων χωρίς να της τάξει προθεσμία για να διατυπώσει τις παρατηρήσεις της.
- 47 Από τον συνδυασμό, όμως, των διατάξεων του άρθρου 19, παράγραφος 1, του κανονισμού αριθ. 17 και των άρθρων 2 και 4 του κανονισμού 99/63 προκύπτει ότι η Επιτροπή οφείλει να ανακοινώνει τις αιτιάσεις που προβάλλει κατά των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων και ενώσεων επιχειρήσεων και δεν μπορεί να λάβει υπόψη στις αποφάσεις της παρά μόνον τις αιτιάσεις για τις οποίες οι εν λόγω ενδιαφερόμενοι είχαν τη δυνατότητα να καταστήσουν γνωστή την άποψή τους.

- 48 Ομοίως, ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας, ο οποίος αποτελεί θεμελιώδη αρχή του κοινοτικού δικαίου και πρέπει να τηρείται κατά πάσα περίπτωση, ιδίως στις διαδικασίες που μπορούν να οδηγήσουν στην επιβολή κυρώσεων έστω και αν πρόκειται για διοικητικές διαδικασίες, επιβάλλει να παρέχεται στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων η δυνατότητα, ήδη από το στάδιο της διοικητικής διαδικασίας, να καταστήσουν λυσιτελώς γνωστή την άποψή τους ως προς το υποστατό και την κρισιμότητα των πραγματικών περιστατικών, αιτιάσεων και συνθηκών που επικαλείται η Επιτροπή (απόφαση του Δικαστηρίου της 13ης Φεβρουαρίου 1979, υπόθεση 85/76, Hoffmann-La Roche κατά Επιτροπής, Rec. 1979, σ. 461, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 18ης Δεκεμβρίου 1992, υποθέσεις T-10/92, T-11/92, T-12/92 και T-15/92, Cimenteries CBR κ. λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-2667).
- 49 Στην υπό κρίση περίπτωση, πρέπει καταρχάς να εξεταστεί κατά πόσον η προσβαλλόμενη απόφαση, στο μέτρο που αφορά την Eurocheque International, στηρίζεται σε πραγματικά περιστατικά και αιτιάσεις που η καθής ανέφερε για πρώτη φορά με τη συμπληρωματική ανακοίνωση των αιτιάσεων, η οποία δεν κοινοποιήθηκε στην Eurocheque International.
- 50 Το Πρωτοδικείο παρατηρεί, πρώτον, ότι η προσβαλλόμενη απόφαση αναφέρει, στο σημείο 50, ότι η συμφωνία του Ελσίνκι συνιστά, από τις 25 Οκτωβρίου 1985, συμφωνία περιορίζουσα εκ φύσεως τον ανταγωνισμό, καθόσον καθιερώνει την αρχή της εισπράξεως προμήθειας και δημιουργεί, από την ημερομηνία αυτή και για κάθε έμπορο συμβεβλημένο με τον Groupement, έναν άρρηκτο και εντελώς αδικαιολόγητο δεσμό μεταξύ των πληρωμών με τραπεζική κάρτα και των πληρωμών με ευρωεπιταγή.
- 51 Με την αρχική, όμως, ανακοίνωση των αιτιάσεων, η οποία κοινοποιήθηκε στην Eurocheque International, η Επιτροπή ανέφερε, στο σημείο 30, ότι η συμφωνία του Ελσίνκι «συνιστά συμφωνία καθορισμού τιμών, η οποία επιπλέον εφαρμόζεται στις σχέσεις μεταξύ τραπεζών και πελατών και όχι μόνο στις διατραπεζικές σχέσεις, εφόσον, με τη συμφωνία αυτή, οι γαλλικές τράπεζες συμφωνούσαν, με τη συγκατάθεση του συνόλου της διεθνούς κοινότητας Eurocheque, να εφαρμόζουν στους εμπόρους πελάτες τους “προμήθεια του ίδιου ποσού” με εκείνο που εισέπρατταν για τις πληρωμές μέσω τραπεζικής κάρτας CB». Ο Groupement απάντησε στην αιτίαση αυτή ότι «κάθε τράπεζα καθορίζει ελεύθερα το ύψος της προμήθειας που εισπράττει από τους εμπόρους πελάτες της καθόσον, από το 1985, έχει καταργηθεί ο καθορισμός των προμηθειών της

οποίες οι έμποροι μπορούν να υποχρεωθούν να καταβάλουν στην τράπεζά τους (...)», η δε Επιτροπή, με το σημείο 12 της συμπληρωματικής ανακοινώσεως των αιτιάσεων, ανέφερε ότι «ακόμα και μετά την ημερομηνία αυτή, η συμφωνία εξακολουθεί να περιορίζει συναφώς τον ανταγωνισμό, καθόσον καθιερώνει αυτόματο και εντελώς αδικαιολόγητο δεσμό μεταξύ δύο ριζικά διαφορετικών τρόπων πληρωμής, της ευρωεπιταγής και της τραπεζικής κάρτας CB». Ός εκ τούτου, η συμπληρωματική ανακοίνωση των αιτιάσεων χαρακτηρίζει τη συμφωνία του Ελσίνκι, τουλάχιστον για το μετά τις 25 Οκτωβρίου 1985 διάστημα, όχι πλέον ως συμφωνία καθορισμού «προμήθειας του ίδιου ποσού», αλλά ως αδικαιολόγητο μηχανισμό αυτόματης σύνδεσης της ευρωεπιταγής με την τραπεζική κάρτα.

- 52 Το Πρωτοδικείο κρίνει, συνεπώς, ότι η συμπληρωματική ανακοίνωση των αιτιάσεων μετέβαλε την ουσιώδη φύση της παραβάσεως που προσάπτεται στην Eurocheque International.
- 53 Το Πρωτοδικείο παρατηρεί, δεύτερον, ότι η προσβαλλομένη απόφαση αναφέρει, στο σημείο 51, ότι «εξάλλου, και από την πλευρά του συστήματος Eurocheque, το οποίο έτυχε απαλλαγής το 1984 από την Επιτροπή, η συμφωνία του Ελσίνκι έρχεται σε πλήρη αντίθεση με το σύστημα, το οποίο βασιζόταν, μεταξύ άλλων, στην αρχή (...) σύμφωνα με την οποία ο δικαιούχος μιας ευρωεπιταγής εισπράττει το σύνολο του αναγραφόμενου σ' αυτήν ποσού».
- 54 Απαντώντας στην Eurocheque International, η οποία είχε υποστηρίξει ότι οι καταναλωτές καρπούνται ένα δίκαιο μέρος των πλεονεκτημάτων που συνεπάγεται η συμφωνία του Ελσίνκι, η Επιτροπή ανέφερε, με το σημείο 27 της συμπληρωματικής ανακοινώσεως των αιτιάσεων, ότι «το επιχείρημα ότι η συμφωνία συνεπάγεται για τους εκδότες των ευρωεπιταγών μείωση των εξόδων στα οποία υποβάλλονται παραβλέπει το γεγονός ότι, κατά τη συμφωνία Package Deal του 1980, η οποία υπογράφηκε από την Communauté bancaire française, ο κάτοχος ευρωεπιταγής δεν επιβαρύνεται όταν την χρησιμοποιεί στο εξωτερικό (...)». Ομοίως, το σημείο 28 της συμπληρωματικής ανακοινώσεως των αιτιάσεων χαρακτηρίζει τη συμφωνία του Ελσίνκι ως «μείζονα παρέκκλιση από τη συμφωνία Package Deal» και συνάγει το συμπέρασμα ότι η συμφωνία δεν είναι ούτε αναπόφευκτη ούτε απαραίτητη για την επίτευξη των στόχων των δύο πρώτων προϋποθέσεων του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης.

- 55 Το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η συμπληρωματική ανακοίνωση των αιτιάσεων, αναφέροντας ότι η συμφωνία του Ελσίνκι αντιβαίνει στη συμφωνία Package Deal και καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι δεν πληροί τη δεύτερη και την τρίτη προϋπόθεση του άρθρου 85, παράγραφος 3, διεύρυνε τις αιτιάσεις που είχαν διατυπωθεί ως προς τη συμφωνία του Ελσίνκι.
- 56 Τα σημεία 50 και 51 της αποφάσεως χαρακτηρίζουν τη συμφωνία του Ελσίνκι ως συμφωνία επί της αρχής της εισπράξεως προμήθειας αντιβαίνουσας στο σύστημα Eurocheque και, συνεπώς, επαναλαμβάνουν κατ' ουσία τις αιτιάσεις και τα επιχειρήματα που διατυπώνονται στα σημεία 12, 27 και 28 της συμπληρωματικής ανακοινώσεως των αιτιάσεων.
- 57 Ενόψει των ανωτέρω, πρέπει να εξεταστεί κατά πόσον η προσφεύγουσα είχε την ευκαιρία να καταστήσει γνωστή την άποψή της επ' αυτών των αιτιάσεων προτού εκδώσει η Επιτροπή οριστική απόφαση. Τίθεται, συναφώς, το ερώτημα αν μπορεί να θεωρηθεί αρκετό το ότι εστάλη στην Eurocheque International αντίγραφο της συμπληρωματικής ανακοινώσεως των αιτιάσεων προς ενημέρωση, χωρίς να της ταχθεί προθεσμία για να διατυπώσει τις παρατηρήσεις της, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 4, του κανονισμού 99/63.
- 58 Το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 99/63, το οποίο επιβάλλει στην Επιτροπή να ανακοινώνει γραπτώς σε καθεμία επιχείρηση και ένωση επιχειρήσεων ή στον κοινό εντολοδόχο τους τις αιτιάσεις που τους προσάπτει, δεν της επιτρέπει να αντικαθιστά, ως προς έναν συμβαλλόμενο σε συμφωνία, την απευθείας ανακοίνωση των αιτιάσεων με την αποστολή προς αυτόν, σε αντίγραφο και απλώς προς ενημέρωση, της ανακοινώσεως των αιτιάσεων που απευθύνει προς άλλο συμβαλλόμενο μέρος. Στην υπό κρίση περίπτωση, δεν μπορεί όντως να αποκλειστεί το ενδεχόμενο να είχε καταλήξει η διαδικασία σε διαφορετικό αποτέλεσμα αν η Επιτροπή είχε κοινοποιήσει κανονικά στην Eurocheque International τη συμπληρωματική ανακοίνωση των αιτιάσεων και αν της είχε τάξει προθεσμία για να διατυπώσει τις παρατηρήσεις της επί των σημείων 12, 27 και 28 της εν λόγω ανακοινώσεως.

- 59 Εξάλλου, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η απάντηση που έδωσε στις 31 Ιουλίου 1991 η Eurocheque International όσον αφορά τις προτάσεις τροποποιήσεως της συμφωνίας Package Deal, τις οποίες είχε διατυπώσει η Επιτροπή στις 4 Ιουνίου 1991, δεν αποτελεί έκφραση της απόψεως της Eurocheque International επί των αιτιάσεων που περιέχονται στη συμπληρωματική ανακοίνωση των αιτιάσεων. Δεν αποδεικνύει, επομένως, ότι η προσφεύγουσα μπόρεσε να καταστήσει γνωστή την άποψή της επί των αιτιάσεων αυτών. Πράγματι, η σχετική επιστολή αναφέρεται αποκλειστικά σ' αυτές τις προτάσεις τροποποιήσεως της συμφωνίας Package Deal.
- 60 Συνεπώς, η Επιτροπή προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνας της προσφεύγουσας κατά το άρθρο 19, παράγραφος 1, του κανονισμού αριθ. 17 και τα άρθρα 2 και 4 του κανονισμού 99/63.
- 61 Κατά συνέπεια, και χωρίς να χρειάζεται να εξετάσει το Πρωτοδικείο τους λοιπούς λόγους ακυρώσεως που επικαλείται η προσφεύγουσα προς στήριξη της προσφυγής της, η απόφαση είναι ακυρωτέα καθόσον διαπιστώνει την ύπαρξη παραβάσεως, εκ μέρους της Eurocheque International, του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης και επιβάλλει στην προσφεύγουσα πρόστιμο 1 000 000 ECU.
- 62 Εφόσον δεν υφίσταται πλέον η διαπίστωση της εκ μέρους της προσφεύγουσας παραβάσεως του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, η προσφυγή στην υπόθεση T-40/92, καθόσον αφορά άρνηση χορηγήσεως εξαιρέσεως, καθίσταται άνευ αντικειμένου. Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο δεν χρειάζεται να αποφανθεί ως προς τη νομιμότητα, έναντι της προσφεύγουσας, του άρθρου 2 της αποφάσεως, με το οποίο απορρίπτεται η αίτηση εξαιρέσεως που υπέβαλε ο Groupement.

Επί της προσφυγής στην υπόθεση T-39/92

- 63 Ο προσφεύγων προβάλλει κατ' ουσίαν, προς στήριξη της προσφυγής του, τέσσερις λόγους ακυρώσεως. Ο πρώτος λόγος, ο οποίος συνίσταται στην παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, έχει δύο σκέλη. Ο

προσφεύγων υποστηρίζει, πρώτον, ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε την ύπαρξη συμφωνίας ως προς τις τιμές. Στη συνέχεια, προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν οριοθέτησε σωστά την οικεία αγορά. Ο δεύτερος λόγος ακυρώσεως συνίσταται στην παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Ο τρίτος λόγος ακυρώσεως συνίσταται στην προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας. Ο τέταρτος λόγος ακυρώσεως συνίσταται στην παράβαση του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού αριθ. 17.

Πρώτος λόγος ακυρώσεως: παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης

Η συμφωνία ως προς τις τιμές

— Επιχειρήματα των διαδίκων

64 Ο προσφεύγων αμφισβητεί την ύπαρξη συμφωνίας ως προς τις τιμές. Υποστηρίζει, καταρχάς, ότι, αντίθετα προς όσα αναφέρονται στο σημείο 48 της αποφάσεως, η συμφωνία του Ελσίνκι, εξεταζόμενη στο πλαίσιο της οικονομικής και πραγματικής καταστάσεως που επικρατούσε την εποχή της συνάψεώς της, είχε ως μοναδικό σκοπό τον καθορισμό ανωτάτου ορίου για την προμήθεια εισπράξεως που μπορούσαν να εισπράττουν τα μέλη του Groupement για τις πληρωμές με αλλοδαπή ευρωεπιταγή, χωρίς ωστόσο να επιβάλλει την εισπραξη προμήθειας. Η ανάγκη καθιερώσεως ενός τέτοιου ανωτάτου ορίου πηγάζει από τις οδηγίες που ίσχυαν στο πλαίσιο του συστήματος Eurocheque και οι οποίες επέβαλλαν στις τράπεζες να μην επιφυλάσσουν δυσμενέστερη μεταχείριση στις αλλοδαπές ευρωεπιταγές σε περίπτωση που εισέπρατταν προμήθεια εισπράξεως επί των πληρωμών που πραγματοποιούνταν με εγχώριες επιταγές.

65 Ο προσφεύγων υποστηρίζει, στη συνέχεια, ότι η συμφωνία του Ελσίνκι δεν βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με τη συμφωνία Package Deal, όπως αναφέρεται στο σημείο 16 της αποφάσεως. Υποστηρίζει ότι, παρερμηνεύοντας ακριβώς τους όρους της συμφωνίας Package Deal και της αποφάσεως περί εξαιρέσεως της εν λόγω συμφωνίας, καταλήγει η απόφαση, στο σημείο 51, στη διαπίστωση ότι η συμφωνία του Ελσίνκι βρίσκεται σε αντίθεση με το σύστημα Eurocheque, αναφέροντας ότι το σύστημα αυτό βασίζεται, μεταξύ άλλων, στην αρχή ότι ο δικαιούχος ευρωεπιταγής εισπράττει το σύνολο του αναγραφόμενου σ' αυτή ποσού.

- 66 Ο προσφεύγων θεωρεί, αφενός, ότι η προσβαλλομένη απόφαση συγχέει τη διατραπεζική προμήθεια με την αμοιβή των υπηρεσιών που παρέχουν οι τράπεζες στους πελάτες τους. Υποστηρίζει ότι η συμφωνία Package Deal απαγορεύει μεν στον έμπορο να επιβαρύνει με προμήθεια τον εκδότη ευρωεπιταγής κατά τη χρησιμοποίησή της, ούτως ώστε να εξασφαλίζεται ότι ο εκδότης εκμεταλλεύεται ολόκληρο το αναγραφόμενο σ' αυτή ποσό, επιφυλάσσει όμως στην αποδέκτρια τράπεζα το δικαίωμα να εισπράττει προμήθεια από τους εμπόρους πελάτες της.
- 67 Αφετέρου, ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι, εκτός των Banques populaires και του Crédit mutuel, οι γαλλικές τράπεζες, οι οποίες δεν χορηγούν τυποποιημένες ευρωεπιταγές, δεν έχουν προσυπογράψει τις διατάξεις της συμφωνίας Package Deal που αναφέρονται στο άνοιγμα του μη τραπεζικού τομέα. Υπενθυμίζει, συναφώς, ότι, ήδη από το 1983, οι γαλλικές τράπεζες και η Eurocheque International ενημέρωσαν σχετικά την Επιτροπή, πράγμα το οποίο η τελευταία έλαβε υπόψη της με το σημείο 22 της αποφάσεως εξαιρέσεως, στο οποίο ανέφερε ότι «ορισμένοι οργανισμοί εφαρμόζουν εν μέρει μόνον τις συμφωνίες για τις ευρωεπιταγές». Ο προσφεύγων προσθέτει ότι η απόφαση εξαιρέσεως της συμφωνίας Package Deal, μνημονεύοντας ρητώς τη συμφωνία του Ελσίνκι χωρίς να την εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής της εξαιρέσεως και χωρίς να εξαρτά την εξαίρεση από την κατάργηση ή την τροποποίησή της, συνεπάγεται αναγκαστικά και εξαίρεση της συμφωνίας του Ελσίνκι.
- 68 Τέλος, ο προσφεύγων προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν έλαβε υπόψη της το όλο ιστορικό της εξέλιξης των συστημάτων πληρωμής στη Γαλλία, η οποία χαρακτηρίζεται από την αντικατάσταση των μη εγγυημένων επιταγών από τις κάρτες πληρωμής και αναλήψεως μετρητών, και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η συμφωνία του Ελσίνκι αποτελεί το δεύτερο σκέλος μιας ριζικότερης συμφωνίας για την κατάργηση της ευρωεπιταγής, της οποίας το πρώτο σκέλος είναι η απαγόρευση εκδόσεως ευρωεπιταγών για εγχώρια χρήση. Ο προσφεύγων προσθέτει ότι η συμφωνία του Ελσίνκι όχι μόνο δεν συνέβαλε στην παρεμπόδιση της αναπτύξεως των ευρωεπιταγών στη Γαλλία αλλά είχε ευεργετικά αποτελέσματα ως προς την αποδοχή από τους γάλλους εμπόρους αλλοδαπών ευρωεπιταγών, ο αριθμός των οποίων αυξήθηκε αισθητά από το 1984.
- 69 Συναφώς, ο Groupement υποστηρίζει ότι η Επιτροπή, παραλείποντας να προβεί σε εκτίμηση των αποτελεσμάτων της συμφωνίας του Ελσίνκι επί του ανταγωνισμού, παραβίασε τις αρχές που έχουν καθιερωθεί από το Δικαστήριο και το

Πρωτοδικείο (βλ. τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 30ής Ιουνίου 1966, υπόθεση 56/65, *Société Technique Minière*, Rec. 1966, σ. 337, και της 11ης Ιουλίου 1985, υπόθεση 42/84, *Remia* κ. λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1985, σ. 2545, καθώς και την απόφαση του Πρωτοδικείου της 2ας Ιουλίου 1992, υπόθεση T-61/89, *Dansk Pelsdyravlærförening* κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-1931). Κατά τον προσφεύγοντα, η Επιτροπή, με το να συγκρίνει συστηματικά την κατάσταση που προέκυψε από την εφαρμογή της συμφωνίας του Ελσίνκι με την κατάσταση που θα υπήρχε σε περίπτωση εφαρμογής της συμφωνίας *Package Deal*, δεν εκτίμησε ορθώς τα αποτελέσματα της συμφωνίας του Ελσίνκι επί του ανταγωνισμού και, συνεπώς, δεν μπόρεσε να αποδείξει ότι η συμφωνία αυτή θίγει τον ανταγωνισμό.

70 Η Επιτροπή υποστηρίζει, πρώτον, ότι η χρησιμοποίηση του μέλλοντος της οριστικής «θα εισπράττουν» στην παράγραφο 3 της συμφωνίας του Ελσίνκι υποδηλώνει σαφώς ότι υφίσταται υποχρέωση εισπράξεως προμήθειας από τους εμπόρους. Υπενθυμίζοντας ότι η συμφωνία ορίζει ότι οι συμβεβλημένοι έμποροι θα δέχονται τις αλλοδαπές ευρωεπιταγές υπό τους ίδιους όρους με τους όρους του *Groupement*, η καθής υποστηρίζει ότι η συμφωνία του Ελσίνκι δεν αναφέρεται μόνο στην αρχή της εισπράξεως προμήθειας, αλλά αφορά και το ύψος της προμήθειας αυτής. Συγκεκριμένα, την εποχή της συνάψεως της συμφωνίας του Ελσίνκι, οι όροι που εφάρμοζε ο *Groupement* ήταν ίδιοι για όλα τα μέλη του. Μόνον αργότερα, από τις 25 Οκτωβρίου 1985, όταν εγκαταλείφθηκε η ενιαία τιμολόγηση από τα μέλη του *Groupement*, η συμφωνία του Ελσίνκι κατέστη συμφωνία η οποία δεν αφορούσε την επιβολή ενιαίας προμήθειας αλλά την εισπράξη προμήθειας κυμαινόμενης αναλόγως της πρακτικής των διαφόρων τραπεζικών οργανισμών όσον αφορά τις πληρωμές με τραπεζική κάρτα.

71 Η Επιτροπή υποστηρίζει, δεύτερον, ότι η αρχή της εισπράξεως ολόκληρου του ποσού της ευρωεπιταγής από τον δικαιούχο, όπως αυτή απορρέει από τη συμφωνία *Package Deal*, ασφαλώς δεν αποκλείει μεν τη δυνατότητα εισπράξεως προμήθειας από τον εκδότη της ευρωεπιταγής, η συμφωνία *Package Deal* όμως εξαιρέθηκε χάρη στην αρχή της ολοσχερούς καταβολής του ποσού της ευρωεπιταγής στον δικαιούχο. Προσθέτει, ωστόσο, ότι, εν πάση περιπτώσει, το παρόνομο της συμφωνίας του Ελσίνκι δεν έγκειται στο γεγονός ότι δεν τηρεί την «αρχή της μη επιβαρύνσεως» αλλά στο ότι συνιστά συμφωνία ως προς τις τιμές που εφαρμόζονται στους πελάτες των τραπεζικών οργανισμών.

72 Τρίτον, η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι οι γαλλικές τράπεζες προσχώρησαν στη συμφωνία *Package Deal*. Σύμφωνα με τους ίδιους τους όρους του εγγράφου κοινοποιήσεως A/B της 7ης Ιουλίου 1982, «μετέχουν στη συμφωνία όλοι οι

χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί που εκπροσωπούνται από κάθε έναν από τους διεθνείς ομίλους», δηλαδή στην ουσία όλοι οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί των χωρών των εθνικών τραπεζικών ομίλων, μεταξύ των οποίων και η AFB.

- 73 Τέταρτον, η Επιτροπή παρατηρεί ότι η αναφορά στην παρεμπόδιση της αναπτύξεως των εγχωρίων ευρωεπιταγών στη Γαλλία πρέπει να εκληφθεί ως στοιχείο αναλύσεως του εθνικού πλαισίου στο οποίο εντάσσεται η επίμαχη συμφωνία, χωρίς ωστόσο να αποτελεί αιτίαση χαρακτηρίζουσα ως σύμπραξη την απαγόρευση χορηγήσεως ευρωεπιταγών για εγχώρια χρήση, η οποία ισχύει για τα μέλη του Groupement.
- 74 Πέμπτον, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι δεν διέθετε, έως ότου κοινοποιηθεί η ίδια η συμφωνία του Ελσίνκι, παρά μόνο ελλιπή στοιχεία ως προς τους όρους της συμφωνίας και αποκρούει τον ισχυρισμό του Groupement ότι το γεγονός ότι στην απόφαση εξαίρέσεως αναφέρεται ότι η συμφωνία Package Deal εφαρμόζοταν μερικώς μόνον από τα μέλη του Groupement που είχαν ανοίξει το δίκτυο των συμβεβλημένων με αυτά εμπορών στις ευρωεπιταγές έχει ως αποτέλεσμα να καλύπτεται η συμφωνία του Ελσίνκι από την εξαίρεση της συμφωνίας Package Deal.
- 75 Η Επιτροπή υποστηρίζει, τέλος, ότι, παρά την προοδευτική αύξηση του αριθμού των ευρωεπιταγών που έγιναν δεκτές στη Γαλλία από το 1984 έως το 1990, η συμφωνία δεν παύει να αποτελεί περιορισμό του ανταγωνισμού. Η καθής αμβισβητεί την αποδεικτική αξία του επιχειρήματος που στηρίζεται σ' αυτή την προοδευτική αύξηση, δεδομένου ότι η αύξηση αυτή δεν μπορεί να συγκριθεί με την αύξηση που θα μπορούσε να έχει σημειωθεί αν δεν υπήρχε η συμφωνία του Ελσίνκι. Η καθής ισχυρίζεται ότι αποτελέσματα της συμφωνίας του Ελσίνκι ήταν να καταστούν οι πληρωμές με ευρωεπιταγές λιγότερο ελκυστικές για τους γάλλους εμπορείς από όσο θα ήταν αν οι έμποροι είχαν εξακολουθήσει να εισπράττουν ολόκληρο το ποσό της ευρωεπιταγής, όπως προβλεπόταν από τη συμφωνία Package Deal.

— Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 76 Το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει, προκαταρκτικώς, ότι, με την απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 1985, υπόθεση 123/83, BNIC (Σύλλογή 1985, σ. 391), το Δικαστήριο

έκρινε ότι οι συμφωνίες που συνάπτονται μεταξύ δύο ομίλων επιχειρηματιών πρέπει να θεωρούνται «ως συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων ή ενώσεων επιχειρήσεων». Στην υπό κρίση περίπτωση, η συμμετοχή στην ένωση συνεπάγεται, δυνάμει της ιδρυτικής πράξεως της ενώσεως, προσχώρηση των μελών της στις αποφάσεις που λαμβάνονται από τα όργανα διοικήσεως του Groupement.

- 77 Συνεπώς, η συμφωνία του Ελσίνκι πρέπει να θεωρηθεί ως συμφωνία υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, η οποία έχει συναφθεί μεταξύ των δύο ομίλων επιχειρηματιών, ήτοι του Groupement des cartes bancaires «CB» και της Eurocheque International.
- 78 Προκειμένου να διαπιστωθεί αν η συμφωνία του Ελσίνκι αποτελεί συμφωνία ως προς τις τιμές υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, στοιχείο α', της Συνθήκης, πρέπει να προσδιοριστεί το περιεχόμενο των όρων της συμφωνίας του Ελσίνκι.
- 79 Το Πρωτοδικείο παρατηρεί ότι η εισαγωγική φράση της συμφωνίας του Ελσίνκι ορίζει ότι οι έμποροι που είναι συμβεβλημένοι με τον Groupement Carte bleue και/ή την Eurocard France SA «θα δέχονται» τις αλλοδαπές ευρωεπιταγές που εκδίδονται στη Γαλλία για την πληρωμή αγαθών και υπηρεσιών «με τους ίδιους όρους» που εφαρμόζουν για τις πληρωμές με Carte bleue και Eurocard, ενώ, κατά την παράγραφο 3 της συμφωνίας, οι γαλλικές τράπεζες και χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί μέλη του Groupement «θα εισπράττουν» από τους ίδιους αυτούς εμπόρους, για τις αγορές που έχουν πληρωθεί με ευρωεπιταγή, προμήθεια που «δεν μπορεί να είναι ανώτερη» από εκείνη με την οποία επιβαρύνονται για τις πληρωμές με κάρτα.
- 80 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι, αντίθετα προς ό, τι φαίνεται να πρεσβεύει η Επιτροπή, η εισαγωγική φράση της συμφωνίας, επιβάλλοντας την εφαρμογή «των ιδίων όρων», αφορά τη σχέση μεταξύ των συμβεβλημένων με τον Groupement εμπόρων και των πελατών τους, ενώ η παράγραφος 3 της συμφωνίας αναφέρεται στη σχέση μεταξύ των τραπεζών και των εμπόρων. Κατά συνέπεια, από

τον συνδυασμό των δύο αυτών στοιχείων της συμφωνίας δεν μπορεί να συναχθεί ότι η συμφωνία αυτή έχει ως αντικείμενο τον καθορισμό του ύψους της προμήθειας που θα εισπράττουν οι τράπεζες από τους εμπόρους οι οποίοι τους προσκομίζουν προς εξαργύρωση αλλοδαπές ευρωεπιταγές που έχουν εκδοθεί υπέρ αυτών για την πληρωμή αγαθών και υπηρεσιών.

81 Επιπλέον, αν, με τις λέξεις «ίδιοι όροι», η εισαγωγική φράση της συμφωνίας εννοεί, όπως διατείνεται η Επιτροπή, το ύψος της εισπραττομένης προμήθειας, η παράγραφος 3 της συμφωνίας θα ήταν περιττή, αν όχι αντιφατική, καθόσον προβλέπει ανώτατο όριο για την εν λόγω προμήθεια. Πράγματι, αν οι «ίδιοι όροι» αφορούσαν ένα ποσό, θα ήταν πλεονασμός να προβλέπεται ανώτατο όριο και θα αποτελούσε αντίφαση το να επιτρέπεται, με τον καθορισμό ενός τέτοιου ανωτάτου ορίου, η εισπραξη προμήθειας κατώτερης από το ποσό που ορίζουν αυτοί οι «ίδιοι όροι». Κατά συνέπεια, η εισαγωγική φράση της συμφωνίας δεν μπορεί να θεωρηθεί ως συμφωνία επί του ύψους της προμήθειας, όπως υποστηρίζεται στο σημείο 49 της προσβαλλομένης αποφάσεως, άλλως η παράγραφος 3 θα καθίστατο άνευ αντικειμένου.

82 Η ανάλυση αυτή ενισχύεται και από την επιστολή την οποία απέστειλε στις 13 Νοεμβρίου 1984 προς την Επιτροπή η Caisse nationale du Crédit agricole. Σύμφωνα με την επιστολή αυτή, τα περιφερειακά ταμειωτήρια της Crédit agricole εφαρμόζαν στους εμπόρους που προσκόμιζαν ευρωεπιταγές προς εξαργύρωση προμήθεια η οποία είχε εγκριθεί τον Οκτώβριο του 1983 από την Communauté Eurocheque και της οποίας ο συντελεστής ήταν «σε επίπεδο ίσο» προς τον συντελεστή της προμήθειας που εισπράττεται επί των πληρωμών με κάρτα.

83 Το Πρωτοδικείο διαπιστώνει εξάλλου ότι, παρά τα συναφή ερωτήματα που τέθηκαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η καθής δεν παρέσχε κανένα στοιχείο που να αποδεικνύει ότι τα μέλη του Groupement εξάντλησαν το περιθώριο που τους παρέχει η παράγραφος 3 της συμφωνίας του Ελσίνκι και εφαρμόσαν, κατά κανόνα, στους εμπόρους πελάτες τους, για τις πληρωμές με ευρωεπιταγή, προμήθειες ισοδύναμες με εκείνες που εισπράττουν για τις πληρωμές με τραπεζικές κάρτες CB, όπως αναφέρεται στο σημείο 47 της αποφάσεως. Ο εκπρόσωπος της Επιτροπής, απαντώντας σε ερώτηση του Πρωτοδικείου, εξήγησε ότι ο σκοπός αυτός καθ'αυτόν της επιβολής ανωτάτου ορίου ως προς την προμήθεια, η οποία απέβλεπε στην αποφυγή της εισπραξέως υπερβολικά υψηλών

προμηθειών, καθιστούσε ελάχιστα πιθανή, αν όχι αδύνατη, την εισπραξη, από τα μέλη του Groupement, προμηθειών κατώτερων από το ανώτατο όριο που καθορίζει η συμφωνία του Ελσίνκι. Το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η εξήγηση αυτή, δεδομένου ότι δεν υπάρχει καν εκ πρώτης όψεως απόδειξη, δεν μπορεί να στηρίξει τον ισχυρισμό της καθής.

84 Συνεπώς, αντίθετα προς όσα αναφέρονται στο σημείο 49 της αποφάσεως, η υποχρέωση που επιβάλλεται από τη συμφωνία του Ελσίνκι στα μέλη του Groupement να εισπράττουν από τους συμβεβλημένους με αυτά εμπόρους προμήθεια κατά την εξαργύρωση των ευρωεπιταγών δεν μπορεί να θεωρηθεί ως συμφωνία καθορισμού ενιαίας τιμής ισχύουσας για όλες τις συμβάσεις με τρίτους, υπό την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου (βλ. προαναφερθείσα απόφαση BNIC και αποφάσεις της 3ης Ιουλίου 1985, υπόθεση 243/83, Binon, Συλλογή 1985, σ. 2015, και της 11ης Ιουλίου 1989, υπόθεση 246/86, Belasco κ. λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1989, σ. 2117).

85 Όστόσο, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι τα μέλη του Groupement, προσυπογράφοντας την υποχρέωση εισπράξεως, από τους συμβεβλημένους με αυτά εμπόρους, προμήθειας, κατά την εξαργύρωση ευρωεπιταγής εκδοθείσας επί λογαριασμού τηρουμένου σε αλλοδαπή τράπεζα, διαφορετικής από τη διατραπεζική προμήθεια που τους καταβάλλεται δυνάμει της συμφωνίας Package Deal από την τράπεζα που χορήγησε την ευρωεπιταγή, στερήθηκαν αμοιβαίως της ελευθερίας να θεωρήσουν ενδεχομένως την εν λόγω διατραπεζική προμήθεια ως αμοιβή για την υπηρεσία εξαργυρώσεως της δοθείσας στον έμπορο ευρωεπιταγής.

86 Ός εκ τούτου, η συμφωνία του Ελσίνκι είχε ως αντικείμενο τον αισθητό περιορισμό της ελευθερίας συμπεριφοράς των μελών του Groupement και αποτελεί, επομένως, συμφωνία ως προς την εισπραξη προμήθειας, η οποία αντιβαίνει, ως τοιαύτη, στο άρθρο 85, παράγραφος 1, στοιχείο α', της Συνθήκης. Κατά συνέπεια, ορθώς η Επιτροπή, αναφερόμενη στην απόφαση 87/13/ΕΟΚ, της 11ης Δεκεμβρίου 1986, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/261-A — Association belge des banques, ΕΕ 1987, L 7, σ. 27), διαπίστωσε, με το σημείο 50 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι η συμφωνία του Ελσίνκι αποτελεί συμφωνία επί της αρχής της εισπράξεως προμήθειας και περιορίζει εκ φύσεως τον ανταγωνισμό.

- 87 Εφόσον η συμφωνία του Ελσίνκι έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού, δεν είναι απαραίτητο να εξεταστούν τα συγκεκριμένα αποτελέσματα της συμφωνίας (απόφαση του Δικαστηρίου της 13ης Ιουλίου 1966, υποθέσεις 56/64 και 58/64, Consten και Grundig κατά Επιτροπής, Rec. 1966, σ. 429, προαναφερθείσα απόφαση BNIC, απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 1987, υπόθεση 45/85, Verband der Sachversicherer κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 405, και απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 1990, υπόθεση C-277/87, Sandoz prodotti farmaceutici κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-45, συνοπτική δημοσίευση).
- 88 Ός προς το ότι ορισμένες τράπεζες αποφάσισαν να μην εισπράττουν την επίδικη προμήθεια, εν πάση περιπτώσει πρέπει επιπλέον να παρατηρηθεί ότι ο προσφεύγων, υποστηρίζοντας με τα υπομνήματά του ότι η επίδικη προμήθεια δικαιολογείται από την ανάγκη εισπράξεως αμοιβής για την παρεχόμενη στους εμπόρους υπηρεσία και υπαγορεύεται από την επιθυμία αποφυγής κάθε διακρίσεως εις βάρος της ευρωεπιταγής σε σχέση προς την κοινή επιταγή, αναγνωρίζει ότι τα μέλη του Groupement, συνάπτοντας τη συμφωνία του Ελσίνκι, είχαν ως σκοπό να καταστήσουν υποχρεωτική και να εφαρμόσουν πράγματι την εισπράξη αμοιβής για την υπηρεσία της εξαργυρώσεως των ευρωεπιταγών, την οποία οι τράπεζες παρέχουν στους εμπόρους πελάτες τους. Αυτό το στοιχείο αντιφάσκει προς τον ισχυρισμό ότι τα μέλη του Groupement δεν συμμορφώθηκαν στην πράξη προς την υποχρέωση, την οποία υπέχουν από τη συμφωνία του Ελσίνκι, να επιβαρύνουν τους συμβεβλημένους επιχειρηματίες με προμήθεια εισπράξεως για τις πληρωμές που πραγματοποιούνται με ευρωεπιταγή.
- 89 Όσον αφορά τον ισχυρισμό, ο οποίος περιέχεται στο τέλος του σημείου 50, ότι η συμφωνία του Ελσίνκι, συνδυαζόμενη με την απαγόρευση που καθιερώνει το πρωτόκολλο συμφωνίας της 31ης Ιουλίου 1984 για τις γαλλικές τράπεζες όσον αφορά τη χορήγηση ευρωεπιταγών για εγχώρια χρήση, συνέβαλε στην παρεμπόδιση της ανάπτυξης των εγχωρίων ευρωεπιταγών στη Γαλλία, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η απλή μνεία της συμφωνίας του Ελσίνκι ως στοιχείου δήθεν συνολικής στρατηγικής του Groupement για την κατάργηση τόσο της χορηγήσεως ευρωεπιταγών εντός της Γαλλίας όσο και της χρησιμοποίησεως αλλοδαπών ευρωεπιταγών στη Γαλλία, δεν αποσκοπούσε στο να επεκτείνει την αιτίαση περί υπάρξεως συμφωνίας, η οποία περιέχεται στο σημείο 50, και στις γαλλικές εγχώριες ευρωεπιταγές. Πράγματι, πρόκειται για μια παρατήρηση η οποία έχει ως σκοπό να τοποθετήσει τη συμφωνία ως προς τις τιμές στο γενικό της πλαίσιο, χωρίς αυτό το στοιχείο να είναι αναγκαίο προς στήριξη της αναγνωρίσεως της εν λόγω παραβάσεως.

- 90 Εξάλλου, όσον αφορά τα σημεία 16 και 51 της αποφάσεως, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι δεν ενδιαφέρει για την επίλυση της υπό κρίση διαφοράς το αν, κατά τη συμφωνία Package Deal, είναι ή όχι ανεκτή η επιβάρυνση των εμπόρων με

προμήθεια που εισπράττεται ως αμοιβή της υπηρεσίας εξαργυρώσεως των ευρωεπιταγών. Πράγματι, ακόμα και αν υποθεθεί ότι η συμφωνία Package Deal επιτρέπει την είσπραξη μιας τέτοιας προμήθειας, αυτό καθ'αυτό το γεγονός ότι η είσπραξη της προμήθειας επιβάλλεται με συμφωνία αντιβαίνει στο άρθρο 85, παράγραφος 1, στοιχείο α', της Συνθήκης.

91 Τέλος, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η απλή μνεία της συμφωνίας του Ελσίνκι στις αιτιολογικές σκέψεις της αποφάσεως εξαιρέσεως της συμφωνίας Package Deal δεν είχε ως αποτέλεσμα την επέκταση της εξαιρέσεως που χορηγήθηκε για τη συμφωνία Package Deal και στη συμφωνία του Ελσίνκι. Η περιεχόμενη στις αιτιολογικές σκέψεις της εν λόγω αποφάσεως αναφορά την κατάσταση που επικρατούσε στη Γαλλία λόγω της συμφωνίας του Ελσίνκι αποσκοπούσε στο να υποδηλώσει ότι αυτή η κατάσταση δεν αποτελούσε κώλυμα για τη χορήγηση εξαιρέσεως όσον αφορά τη συμφωνία Package Deal.

92 Από όλες τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι το πρώτο σκέλος του υπό κρίση λόγου ακυρώσεως, με το οποίο υποστηρίζεται ότι δεν υφίσταται συμφωνία ως προς τις τιμές, είναι βάσιμο στο μέτρο που το σημείο 49 της αποφάσεως αναφέρει ότι η συμφωνία του Ελσίνκι αποτελεί συμφωνία ως προς το ύψος της προμήθειας, ενώ πρέπει να απορριφθεί κατά τα λοιπά.

Η οριοθέτηση της οικείας αγοράς

— Επιχειρήματα των διαδίκων

93 Ο Groupement παρατηρεί, πρώτον, ότι το σημείο 8 της προσβαλλομένης αποφάσεως αναφέρεται, για πρώτη φορά, στην αγορά που περιλαμβάνει «το σύνολο των διεθνών μέσων πληρωμής προς τους γάλλους εμπόρους». Όμως, στηρίζοντας την άρνηση χορηγήσεως εξαιρέσεως στη διαπίστωση ότι στην αγορά του συνόλου των διεθνών μέσων πληρωμής προς τους γάλλους εμπόρους ο ανταγωνισμός είναι μικρός, η Επιτροπή στέρησε στον Groupement τη δυνατότητα να καταστήσει γνωστή την άποψή του ως προς τον ορισμό και τα χαρακτηριστικά της αγοράς σε αναφορά προς την οποία η Επιτροπή εκτίμησε την ύπαρξη της βλάβης του ανταγωνισμού που προσάπτει στον προσφεύγοντα.

- 94 Ο προσφεύγων υπενθυμίζει ότι η προσήκουσα οριοθέτηση της οικείας αγοράς αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση κάθε κρίσεως επί ισχυρισμού περί υπάρξεως συμπεριφοράς θίγουσας τον ανταγωνισμό (βλ. την απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Φεβρουαρίου 1973, υπόθεση 6/72, *Europemballage και Continental Can* κατά Επιτροπής, Rec. 1973, σ. 215, και την απόφαση του Πρωτοδικείου της 10ης Μαρτίου 1992, υποθέσεις T-68/89, T-77/89 και T-78/89, SIV κ. λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-1403).
- 95 Στην υπό κρίση περίπτωση, ο προσφεύγων προσάπτει στην απόφαση, πρώτον, ότι αναφέρεται, για να καθορίσει την αγορά στην οποία σημειώθηκε η υποτιθέμενη παράβαση, σε τρεις χωριστές αγορές: την αγορά των ευρωεπιταγών που χορηγούνται από τράπεζες εγκατεστημένες στη Γαλλία, την αγορά των ευρωεπιταγών που εκδίδονται σε γαλλικά φράγκα, υπέρ των 500 000 γάλλων εμπόρων που είναι συμβεβλημένοι με το σύστημα πληρωμής με κάρτα του Groupement, από τους κατόχους καρτών Eurocheque που δεν έχουν χορηγηθεί από τράπεζες εγκατεστημένες στη Γαλλία και την αγορά του συνόλου των διεθνών μέσων πληρωμής προς τους γάλλους εμπόρους.
- 96 Ο προσφεύγων θεωρεί ότι αυτή η εντελώς αδικαιολόγητη οριοθέτηση της αγοράς «σε τρία επίπεδα» συνιστά παράβαση του άρθρου 85 της Συνθήκης. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι αν ως οικεία αγορά εκληφθεί η αγορά των διεθνών μέσων πληρωμής που χρησιμοποιούνται στη Γαλλία, η υποτιθέμενη παράβαση, η οποία αφορά μόνον τις αλλοδαπές ευρωεπιταγές που εκδίδονται υπέρ των γάλλων εμπόρων, δεν μπορεί να έχει αισθητή επίδραση στην εν λόγω αγορά λόγω του ότι ο όγκος των αλλοδαπών ευρωεπιταγών που εκδίδονται υπέρ των γάλλων εμπόρων είναι ασήμαντος σε σχέση προς τον όγκο του συνόλου των μέσων πληρωμής που χρησιμοποιούνται προς τους εμπόρους αυτούς.
- 97 Εξάλλου, ο Groupement προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν ανέλυσε τη δυνατότητα αντικαταστάσεως των αλλοδαπών ευρωεπιταγών που εκδίδονται υπέρ των γάλλων εμπόρων με άλλα μέσα πληρωμής, καθόσον η ανάλυση αυτή θα την είχε οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι οι αλλοδαπές ευρωεπιταγές που εκδίδονται στη Γαλλία δεν συνιστούν ιδιαίτερη αγορά.

- 98 Ο προσφεύγων υποστηρίζει, δεύτερον, ότι, αν ως οικεία αγορά εκληφθεί η αγορά των αλλοδαπών ευρωεπιταγών που εκδίδονται υπέρ των γάλλων εμπόρων, όλες οι αιτιάσεις που περιέχονται στα σημεία 32, 50, 59 και 82 της αποφάσεως, οι οποίες αφορούν περιορισμό του ανταγωνισμού μεταξύ των ευρωεπιταγών και των πληρωμών με κάρτα, αναφέρονται σε αγορά ευρύτερη από εκείνη που καθορίζεται με την απόφαση. Ο προσφεύγων προσθέτει ότι αν ληφθεί υπόψη αυτή η αγορά, οι αιτιάσεις που περιέχονται στα σημεία 50, 59, 60 έως 65 και 66 της αποφάσεως επίσης αναφέρονται σε ευρύτερη αγορά από την καθοριζόμενη με την απόφαση, καθόσον οι εγχώριες ευρωεπιταγές που χορηγούνται από τα γαλλικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα δεν αποτελούν μέρος αυτής της αγοράς.
- 99 Η καθής θεωρεί ότι ως οικεία αγορά πρέπει να ληφθεί υπόψη η αγορά των διεθνών μέσων πληρωμής προς τους γάλλους εμπόρους και ότι, εντός της αγοράς αυτής, πρέπει να διακριθεί η επιμέρους αγορά των ευρωεπιταγών που εκδίδονται στη Γαλλία, από κατόχους καρτών Eurocheque που δεν έχουν χορηγηθεί από τράπεζες εγκατεστημένες στη Γαλλία, υπέρ των εμπόρων που είναι συμβεβλημένοι με τον Groupement. Κατά την Επιτροπή, δεν μπορεί να της προσαφθεί ότι δεν θεώρησε ως οικεία αγορά μόνο την αγορά των ευρωεπιταγών.
- 100 Η καθής υποστηρίζει, τέλος, ότι η αναφορά στην παρεμπόδιση της αναπτύξεως των εγχωρίων ευρωεπιταγών στη Γαλλία αποβλέπει μόνο στην περιγραφή του όλου εθνικού συστήματος, στο οποίο εντάσσεται και η συμφωνία του Ελσίνκι, και δεν συνιστά χωριστή αιτίαση.

— Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 101 Το Πρωτοδικείο παρατηρεί ότι το σημείο 8 της αποφάσεως ορίζει ως οικεία αγορά την αγορά «των ευρωεπιταγών που εκδίδονται στο εξωτερικό, και ειδικότερα την αγορά των ευρωεπιταγών που εκδίδονται σε γαλλικά φράγκα υπέρ των 500 000 γάλλων εμπόρων μελών του συστήματος πληρωμής με την κάρτα

του ομίλου [Groupement] από κατόχους καρτών Eurocheque που δεν έχουν εκδοθεί από τράπεζες εγκατεστημένες στη Γαλλία και, σε ένα δεύτερο επίπεδο, [την] αγορά που περιλαμβάνει το σύνολο των διεθνών μέσων πληρωμής προς τους γάλλους εμπόρους. » Στο σημείο 76, η απόφαση διευκρινίζει ότι το πρώτο επίπεδο ως προς το οποίο πρέπει να αξιολογηθεί η βλάβη του ανταγωνισμού από τη συμφωνία του Ελσίνκι είναι, στην προκειμένη περίπτωση, το επίπεδο της «άμεσα ενδιαφερομένης αγοράς, δηλαδή εκείνης των ξένων ευρωεπιταγών που εκδίδονται στον εμπορικό τομέα στη Γαλλία». Η άποψη ότι η απόφαση αναφέρεται μόνο στην αγορά των αλλοδαπών ευρωεπιταγών που εκδίδονται στον εμπορικό τομέα στη Γαλλία ενισχύεται και από τα σημεία 50 και 56. Στο πρώτο, η απόφαση παρατηρεί ότι η συμφωνία του Ελσίνκι «είχε σαν αποτέλεσμα να κάνει τις πληρωμές με eurochèques [ευρωεπιταγές] λιγότερο ελκυστικές για τους γάλλους εμπόρους». Στο δεύτερο, αναφέρει ότι η συμφωνία του Ελσίνκι αφορά τις επιταγές που εκδίδονται σε ένα κράτος μέλος από υπηκόους άλλου κράτους μέλους και έχει ιδιαίτερα αισθητή επίπτωση στις ενδοκοινοτικές συναλλαγές λόγω του ότι «η Γαλλία είναι η πρώτη χώρα αποδέκτης ευρωεπιταγών» στην Κοινότητα.

- 102 Ασφαλώς, η Επιτροπή δέχεται, με το σημείο 77 της αποφάσεως, ότι «ένα δεύτερο επίπεδο για την αξιολόγηση του ανταγωνισμού θα μπορούσε να είναι, επικουρική, εκείνο του συνόλου των διεθνών μέσων πληρωμής που χρησιμοποιούνται στους γάλλους εμπόρους». Ωστόσο, τονίζοντας επί του αυτού θέματος ότι «ο ανταγωνισμός μεταξύ αυτών των διαφόρων μέσων πληρωμής είναι γενικά περιορισμένος εκ των πραγμάτων», η απόφαση δικαιολογεί το γιατί, στην υπό κρίση περίπτωση, προέβη σε αξιολόγηση της βλάβης του ανταγωνισμού στο πρώτο επίπεδο, δηλαδή το επίπεδο της αγοράς των αλλοδαπών ευρωεπιταγών που εκδίδονται στον εμπορικό τομέα στη Γαλλία.

- 103 Από τον ίδιο τον τίτλο της συμφωνίας του Ελσίνκι προκύπτει ότι η συμφωνία αυτή διέπει «την αποδοχή εκ μέρους των εμπορών στη Γαλλία ευρωεπιταγών που έχουν εκδοθεί έναντι λογαριασμών που τηρούνται σε ξένους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς». Λόγω του όγκου της, η αγορά των αλλοδαπών ευρωεπιταγών που εκδίδονται στον εμπορικό τομέα στη Γαλλία, την οποία και μόνο αφορά η συμφωνία του Ελσίνκι, αποτελεί ιδιαίτερη αγορά επαρκώς ομοιογενή η οποία διακρίνεται από την αγορά των λοιπών διεθνών μέσων πληρωμής, όπου υπάρχει ανταγωνισμός μεταξύ των μελών του Groupement.

- 104 Επομένως, ορθώς η Επιτροπή διαπιστώνει, με το σημείο 76 της αποφάσεως, ότι η αγορά την οποία αφορά άμεσα η συμφωνία του Ελσίνκι είναι η αγορά των ευρωεπιταγών που εκδίδονται στον εμπορικό τομέα στη Γαλλία.
- 105 Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι το δεύτερο σκέλος του λόγου ακυρώσεως, που συνίσταται σε εσφαλμένη οριοθέτηση της αγοράς, είναι απορριπτό.

Δεύτερος λόγος ακυρώσεως: παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 106 Ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι η Επιτροπή παρέβη το άρθρο 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης αρνούμενη να του χορηγήσει τη ζητηθείσα εξαίρεση της συμφωνίας του Ελσίνκι. Κατά τον προσφεύγοντα, η καθής παρερμηνεύσε και τις τέσσερις προϋποθέσεις εφαρμογής της διατάξεως αυτής και διέστρεψε τα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υποθέσεως.
- 107 Ειδικότερα, ο προσφεύγων υποστηρίζει, όσον αφορά την τρίτη προϋπόθεση, που αναφέρεται στον απαραίτητο χαρακτήρα του περιορισμού του ανταγωνισμού, ότι η Επιτροπή, εκκινώντας από την εσφαλμένη διαπίστωση ότι οι γαλλικές τράπεζες προσχώρησαν στη συμφωνία Package Deal, κακώς αποφάνθηκε, στο σημείο 72 της αποφάσεως, ότι η συμφωνία του Ελσίνκι δεν είχε απαραίτητο χαρακτήρα.
- 108 Η Επιτροπή αντιτάσσει ότι η συμφωνία του Ελσίνκι δεν πληροί καμία από τις τέσσερις απαραίτητες προϋποθέσεις για τη χορήγηση της εξαίρεσεως. Όσον αφορά ειδικότερα την τρίτη προϋπόθεση, η καθής υπενθυμίζει ότι, στο σημείο 72 της αποφάσεως, αναφέρει ότι ο περιορισμός του ανταγωνισμού που απορρέει, για τα μέλη του Groupement, από την υποχρέωση εισπράξεως προμήθειας από τους εμπόρους που αποδέχονται ευρωεπιταγές δεν είναι απαραίτητος για την επίτευξη των στόχων της συμφωνίας Package Deal, καθόσον η συμφωνία αυτή αποκλείει ακριβώς τη δυνατότητα εισπράξεως προμήθειας από τον δικαιούχο ευρωεπιταγής.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 109 Ο έλεγχος που ασκεί το Πρωτοδικείο στις περίπλοκες εκτιμήσεις οικονομικής φύσεως που εκφέρει η Επιτροπή κάνοντας χρήση του περιθωρίου εκτιμήσεως που της παρέχει το άρθρο 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης, ως προς καθεμία από τις τέσσερις προϋποθέσεις του άρθρου, πρέπει να περιορίζεται στην εξέταση του αν τηρήθηκαν οι κανόνες διαδικασίας και αιτιολογίας, καθώς και αν τα πραγματικά περιστατικά ήταν ακριβή και δεν υπήρξε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως ή κατάχρηση εξουσίας (βλ. προαναφερθείσα απόφαση Remia κ. λπ. κατά Επιτροπής και απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Νοεμβρίου 1987, υποθέσεις 142/84 και 156/84, BAT και Reynolds κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 4487).
- 110 Δεδομένου ότι οι αναγκαίες προϋποθέσεις για τη χορήγηση της εξαιρέσεως εφαρμόζονται σωρευτικώς (βλ. προαναφερθείσα απόφαση Consten και Grundig κατά Επιτροπής και απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Ιανουαρίου 1984, υποθέσεις 43/82 και 63/82, VBVB και VBBB κατά Επιτροπής, Συλλογή 1984, σ. 19), η προσβαλλομένη απόφαση, καθόσον αρνείται τη χορήγηση εξαιρέσεως, μπορεί να ακυρωθεί μόνον αν ο έλεγχος του Πρωτοδικείου καταδείξει ότι η Επιτροπή παρέβη τις υποχρεώσεις της ως προς κάθε μία από τις τέσσερις αυτές προϋποθέσεις.
- 111 Κατά το άρθρο 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης, εξαίρεση μπορεί να χορηγηθεί μόνον αν η συμφωνία δεν επιβάλλει στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις παρά μόνο περιορισμούς του ανταγωνισμού απαραίτητους για την επίτευξη των στόχων που αναφέρονται στην παράγραφο αυτή.
- 112 Στην υπό κρίση περίπτωση, πρέπει να εξεταστεί αν η Επιτροπή δικαίως έκρινε ότι οι περιορισμοί του ανταγωνισμού τους οποίους συνεπάγεται η συμφωνία του Ελσίνκι δεν ήταν απαραίτητοι για την προώθηση της αποδοχής των αλλοδαπών ευρωεπιταγών στη Γαλλία.

- 113 Συναφώς, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι, ακόμα και αν η συμφωνία του Ελσίνκι ήταν απαραίτητη προκειμένου να υποχρεωθούν οι συμβεβλημένοι με τον Groupement έμποροι να δέχονται τις αλλοδαπές ευρωεπιταγές που εκδίδονται σε γαλλικά φράγκα για την πληρωμή αγαθών και υπηρεσιών, δεν ήταν αναγκαίο να επιβληθεί στα μέλη του Groupement η υποχρέωση να εισπράττουν, από τους εμπόρους πελάτες τους, προμήθεια για τις πληρωμές που πραγματοποιούνται με αλλοδαπές ευρωεπιταγές. Πράγματι, τα μέλη του Groupement θα μπορούσαν, όπως οι γαλλικές τράπεζες που δεν μετέχουν στον Groupement, να αρκестούν, προς αμοιβή της παρεχόμενης υπηρεσίας, στη διατραπεζική προμήθεια που τους καταβάλλεται, δυνάμει της συμφωνίας Package Deal, από την τράπεζα που έχει χορηγήσει την ευρωεπιταγή, αντί να στερηθούν, με τη σύναψη σύμφωνίας, της δυνατότητας να μην εισπράττουν, από τους συμβεβλημένους εμπόρους, προμήθεια για τις πληρωμές που πραγματοποιούνται με αλλοδαπές ευρωεπιταγές.
- 114 Επομένως, στην υπό κρίση περίπτωση, ο προσφεύγων δεν απέδειξε ότι οι περιορισμοί του ανταγωνισμού τους οποίους συνεπάγεται η συμφωνία του Ελσίνκι δεν έβαιναν πέραν του απολύτως αναγκαίου για την επίτευξη των στόχων της συμφωνίας Package Deal (βλ. ειδικότερα την απόφαση του Δικαστηρίου της 8ης Ιουνίου 1982, υπόθεση 258/78, Nungesser και Eisele κατά Επιτροπής, Συλλογή 1982, σ. 2015, την προαναφερθείσα απόφαση του Verband der Sachversicherer κατά Επιτροπής, καθώς και την απόφαση του Πρωτοδικείου της 9ης Ιουλίου 1992, υπόθεση T-66/89, Publishers Association κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-1995). Ός εκ τούτου, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι ορθώς, με το σημείο 72 της αποφάσεως, απορρίφθηκε η αίτηση εξαιρέσεως, την οποία είχε υποβάλει ο προσφεύγων, με την αιτιολογία ότι η συμφωνία του Ελσίνκι δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως απαραίτητος περιορισμός για την επίτευξη των στόχων της συμφωνίας Package Deal.
- 115 Από τα ανωτέρω έπεται ότι ο λόγος ακυρώσεως που συνίσταται στην παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης είναι απορριπτός. Είναι, συνεπώς, περιττό να εξεταστούν οι λόγοι ακυρώσεως σχετικά με τις υπόλοιπες προϋποθέσεις εξαιρέσεως.

Τρίτος λόγος ακυρώσεως: προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας.

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 116 Ο προσφεύγων υποστηρίζει, καταρχάς, ότι η Επιτροπή προσέβαλε τα δικαιώματά άμυνάς του διατυπώνοντας, με τα σημεία 8 και 50 της αποφάσεως, νέες

αιτιάσεις σε σχέση προς αυτές που είχε διατυπώσει με την ανακοίνωση των αιτιάσεων. Το σημείο 8 της αποφάσεως αναφέρεται, για πρώτη φορά, στην αγορά που περιλαμβάνει «το σύνολο των διεθνών μέσων πληρωμής προς τους γάλλους εμπόρους». Αυτή η αλλαγή ως προς τον καθορισμό της οικείας αγοράς στέρησε στον προσφεύγοντα τη δυνατότητα να προβάλει αμυντικούς ισχυρισμούς ως προς αυτόν τον νέο καθορισμό της αγοράς σε αναφορά προς την οποία αξιολογήθηκε η βλάβη του ανταγωνισμού η οποία του προσάπτεται. Το σημείο 50, το οποίο αναφέρει ότι η συμφωνία του Ελσίνκι «συνέβαλε [στο] να εμποδίσει την ανάπτυξη των εθνικών eurochèques [ευρωεπιταγών] στη Γαλλία», διατύπωσε νέα αιτίαση σε σχέση προς τις αιτιάσεις που περιλαμβάνονταν στα σημεία 32 και 33 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, η οποία περιορίζει την οικεία αγορά στην αγορά των αλλοδαπών ευρωεπιταγών που εκδίδονται για την πραγματοποίηση πληρωμών στη Γαλλία και θεωρούσε ότι η συμφωνία είχε παράνομα αποτελέσματα στις σχέσεις μεταξύ των γαλλικών και των αλλοδαπών τραπεζών, καθώς επίσης και μεταξύ των γάλλων και των αλλοδαπών εμπορών.

- 117 Ο προσφεύγων προσάπτει, στη συνέχεια, στην Επιτροπή ότι στέρησε στον Groupement το δικαίωμα του δικάζεσθαι απόγως, αναφέροντας ότι μεταξύ του Groupement και της Eurocheque International υφίστανται αντίθετα συμφέροντα και υποστηρίζοντας, χωρίς να το αποδείξει, ότι η συμφωνία του Ελσίνκι έχει σαφώς ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού, καθόσον ήταν επιθυμητή, και μάλιστα απαιτήθηκε, από το σύνολο της γαλλικής τραπεζικής κοινότητας.
- 118 Ο προσφεύγων θεωρεί, εξάλλου, ότι η Επιτροπή, εκλαμβάνοντας ως δεδομένο ότι οι γαλλικές τράπεζες δεν τηρούσαν τη συμφωνία Package Deal, και ειδικότερα την αρχή της μη επιβαρύνσεως των ευρωεπιταγών, αρνήθηκε εμμόνως να απαντήσει στα επιχειρήματα του Groupement και παρέλειψε συνειδητά να εξετάσει τα αποφασιστικά επιχειρήματα τα οποία θα μπορούσαν να το είχαν οδηγήσει να χορηγήσει την εξαίρεση. Ο προσφεύγων θεωρεί ότι η συμπεριφορά αυτή συνιστά παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως. Το αυτό υποστηρίζει και ως προς τον καθορισμό της, ή μάλλον των οικείων αγορών.
- 119 Ο προσφεύγων προσάπτει ακόμα στην Επιτροπή ότι εξέδωσε την απόφαση σχετικά με τη συμφωνία του Ελσίνκι προτού εκδώσει απόφαση επί της αιτήσεως ανανεώσεως της εξαιρέσεως της συμφωνίας Package Deal. Παρατηρεί συνάφως ότι η Επιτροπή αναφέρει ότι «η συμφωνία του Ελσίνκι βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με τη συμφωνία Package Deal, η οποία διέπει τη χρησιμοποίηση των ευρωεπιταγών στο εξωτερικό», ενώ δεν έχει ακόμα αποφανθεί επί της συμφωνίας Package Deal. Με τον τρόπο αυτό, η Επιτροπή στέρησε τον Groupement από στοιχεία απαραίτητα για την άμυνά του στο πλαίσιο της υπό κρίση προσφυγής.

120 Τέλος, ο Groupement προσάπτει στην Επιτροπή ότι καταχράστηκε και υπερέβη τις εξουσίες της χρησιμοποιώντας τη διαδικασία σχετικά με τη συμφωνία του Ελσίνκι προς τον σκοπό, αφενός, να εξαναγκάσει την Eurocheque International να δεχθεί ουσιώδεις τροποποιήσεις της συμφωνίας Package Deal και, αφετέρου, να επιβάλει την ευρωεπιταγή ως προνομιακό μέσο πληρωμής εντός της Κοινότητας.

121 Η καθής δεν δέχεται ότι προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνας του προσφεύγοντος. Υπενθυμίζει, καταρχάς, ότι τα σημεία 8 και 50 της αποφάσεως δεν διατυπώνουν νέες αιτιάσεις και ότι είχε το δικαίωμα να ορίσει επακριβέστερα, με την απόφαση, την οικεία αγορά ενόψει, ιδίως, των στοιχείων που προέκυψαν από τη διοικητική διαδικασία. Η καθής αμφισβητεί, στη συνέχεια, τον ισχυρισμό ότι δεν ενήργησε με αντικειμενικότητα. Κατ' αυτήν, δεν μπορεί, αφενός, να της προσαφθεί ότι επέτρεψε στους ενδιαφερομένους που είχαν αντίθετα συμφέροντα να προβάλουν τους δικούς τους ισχυρισμούς και επιχειρήματα και ότι έδωσε βαρύτητα στα στοιχεία που αυτή θεωρούσε ουσιώδη, ήτοι στη μη τήρηση, εκ μέρους του Groupement, της συμφωνίας Package Deal όσον αφορά τον μη τραπεζικό τομέα. Αφετέρου, απάντησε επαρκώς σε όλα τα επιχειρήματα που προβλήθηκαν κατά τη διοικητική διαδικασία. Δεδομένου ότι το θεμελιώδες στοιχείο της προσβαλλομένης αποφάσεως είναι η ύπαρξη συμφωνίας ως προς τις τιμές που πρέπει να εφαρμόζονται προς τους πελάτες των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, το ζήτημα της αντιφάσεως μεταξύ της συμφωνίας Package Deal και της συμφωνίας του Ελσίνκι είναι, εν πάση περιπτώσει, άνευ σημασίας για την εκτίμηση της συμφωνίας του Ελσίνκι.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

122 Το Πρωτοδικείο παρατηρεί, στην υπό κρίση περίπτωση, ότι από τις εκτιμήσεις της Επιτροπής σχετικά με τη διαπίστωση της παραβάσεως του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, στην οποία προέβη η καθής με την προσβαλλομένη απόφαση, προκύπτει ότι η Επιτροπή έλαβε επαρκώς υπόψη της τα επιχειρήματα που προέβαλε ο Groupement σχετικά με τις πραγματικές και νομικές περιστάσεις που έχουν ουσιώδη σημασία στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως και, συνεπώς, δεν υφίσταται παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολόγησεως.

- 123 Το Πρωτοδικείο παρατηρεί, εξάλλου, ότι, τόσο από το ιστορικό της διοικητικής διαδικασίας όσο και από τις αιτιολογικές σκέψεις της αποφάσεως προκύπτει ότι η διαδικασία η οποία κατέληξε στην έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως είχε ως μοναδικό στόχο να κατακριθεί και να κολασθεί η υποχρέωση που επιβλήθηκε στα μέλη του Groupement, κατά παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, να εισπράττουν από τους συμβεβλημένους με αυτά εμπόρους προμήθεια κατά την εξαργύρωση των αλλοδαπών ευρωεπιταγών.
- 124 Όσον αφορά τον ισχυρισμό του προσφεύγοντος περί διατυπώσεως νέων αιτιάσεων, αρκεί να υπενθυμιστεί ότι η απλή μνεία, με την απόφαση, της παρεμποδίσσεως της αναπτύξεως των εγχωρίων ευρωεπιταγών δεν αποσκοπεί στην επέκταση της κατηγορίας περί συμπράξεως, η οποία αναφέρεται στην τελική φράση του σημείου 50, και στις γαλλικές ευρωεπιταγές. Ομοίως, όσον αφορά το σημείο 8 της αποφάσεως, το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει ότι η μνεία της αγοράς του συνόλου των διεθνών μέσων πληρωμής προς τους γάλλους εμπόρους δεν αποβλέπει στην τροποποίηση του ορισμού της οικείας αγοράς που περιλαμβάνεται στην απόφαση σε σχέση με τον ορισμό που περιλαμβανόταν στην ανακοίνωση των αιτιάσεων, ήτοι της αγοράς των ευρωεπιταγών που εκδίδονται στον εμπορικό τομέα στη Γαλλία. Κατά συνέπεια, τα σημεία 50 και 8 της αποφάσεως δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως νέες αιτιάσεις.
- 125 Όσον αφορά τις αιτιάσεις σχετικά με τον χωρισμό της διαδικασίας ως προς τη συμφωνία του Ελσίνκι από τη διαδικασία για την ανανέωση της εξαιρέσεως της συμφωνίας Package Deal, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι προς το συμφέρον της χρηστής διοικήσεως πρέπει η Επιτροπή να μπορεί να αποφανθεί σχετικά με μια συμφωνία που της έχει δεόντως κοινοποιηθεί χωρίς να είναι υποχρεωμένη να αναμείνει την κατάληξη της έρευνας που αφορά, όπως στην υπό κρίση περίπτωση, μια συμφωνία δυνάμενη να εξεταστεί χωριστά από την κοινοποιηθείσα συμφωνία. Επομένως, αποφαινόμενη επί της συμφωνίας του Ελσίνκι, η Επιτροπή δεν προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνας του προσφεύγοντος.
- 126 Συνεπώς, ο λόγος ακυρώσεως που συνίσταται στην προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας είναι απορριπτέος.

Τέταρτος λόγος ακυρώσεως: παράβαση του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού αριθ. 17

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 127 Ο προσφεύγων ζητεί, επικουρικώς, την ακύρωση του άρθρου 3 των ουσιαστικών διατάξεων της αποφάσεως, με το οποίο του επιβάλλεται πρόστιμο, και, επικουρικότερα, τη μείωση του ποσού του προστίμου.
- 128 Ο προσφεύγων προσάπτει, καταρχάς, στην Επιτροπή ότι παρέβη το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού αριθ. 17 επιβάλλοντας στο Groupement, ως ένωση επιχειρήσεων έχουσα νομική προσωπικότητα διακρινόμενη από τη νομική προσωπικότητα των μελών της, πρόστιμο υπερβαίνον το όριο του 1 000 000 ECU. Υποστηρίζει συναφώς ότι, ως ένωση επιχειρήσεων, δεν ασκεί καμία από τις δραστηριότητες που χαρακτηρίζουν τις επιχειρήσεις και, κατά συνέπεια, το πρόστιμο που επιβλήθηκε στον Groupement δεν θα έπρεπε να υπερβαίνει το 1 000 000 ECU. Κατά τον προσφεύγοντα, η συνέργεια σε μια παράβαση πρέπει να αποδεικνύεται ατομικώς, ενώ η απλή προσχώρηση μιας επιχείρησης σε ένωση επιχειρήσεων δεν αποτελεί αμάχητο τεκμήριο περί της συνέργειας της εν λόγω επιχείρησης σε παράβαση την οποία διέπραξε η ένωση. Κατά το προσφεύγον, η Επιτροπή, στηρίζοντας την απόφασή της σε ένα τέτοιο τεκμήριο, παραβίασε σοβαρά την αρχή της εξατομικεύσεως των ποινών και προσέβαλε τα στοιχειώδη δικαιώματα άμυνας.
- 129 Ο προσφεύγων προσθέτει ότι ο καθορισμός του ύψους του επιβληθέντος στον Groupement προστίμου βάσει των κερδών που πραγματοποίησαν τρίτοι οι οποίοι δεν εμπλέκονταν στη διοικητική διαδικασία συνιστά παραβίαση της αρχής της εξατομικεύσεως των ποινών, η οποία αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του κοινοτικού δικαίου.
- 130 Επιπλέον, κατά τον προσφεύγοντα, η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη της το ότι η βαρύτητα της παραβάσεως μετριάστηκε καθόσον, το 1985, εγκαταλείφθηκε η ενιαία τιμολόγηση των προμηθειών που εισπράττονταν για τις πληρωμές με τραπεζική κάρτα CB.

- 131 Τέλος, ο προσφεύγων αμφισβητεί τη συνδρομή επιβαρυντικών περιστάσεων και υποστηρίζει ότι αντίκειται στις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου η επίκληση μη αποδεδειγμένης παραβάσεως, ήτοι της παρεμποδίσεως της αναπτύξεως των εγχωρίων ευρωεπιταγών στη Γαλλία, ως επιβαρυντικής περιστάσεως άλλης παραβάσεως. Ομοίως, ο προσφεύγων θεωρεί ότι δεν μπορεί να προσαφθεί στον Groupement ή στις γαλλικές τράπεζες ότι απέκρυσαν από την Επιτροπή μια σημαντική πληροφορία ή ότι δεν συνεργάστηκαν ειλικρινά μαζί της.
- 132 Η Επιτροπή απαντά, καταρχάς, ότι οι διατάξεις του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού αριθ. 17 της επιτρέπουν να επιβάλλει πρόστιμο ίσο προς το 10 % του κύκλου εργασιών που πραγματοποιεί κάθε ένα από τα μέλη της ενώσεως επιχειρήσεων που παρέβη τις διατάξεις του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Υποστηρίζει ότι, στην πραγματικότητα, οι επιχειρήσεις μέλη της ενώσεως είναι εκείνες που λαμβάνουν την απόφαση της ενώσεως και συνεργούν, έτσι, στην παράβαση μέσω της ενώσεως. Η ερμηνεία που υποστηρίζει ο προσφεύγων θα καθιστούσε άνευ αντικειμένου και ανίσχυρο το άρθρο 85, παράγραφος 1, καθώς και το άρθρο 15 του κανονισμού αριθ. 17, καθόσον θα αρκούσε στις επιχειρήσεις που έχουν πολύ σημαντικό κύκλο εργασιών και αποφασίζουν να παραβούν το άρθρο 85, παράγραφος 1, να συστήσουν ένωση και να επιβάλουν, στη συνέχεια, στην ένωση αυτή να λάβει αποφάσεις αντιβαίνουσες στην εν λόγω διάταξη, ώστε να μην μπορεί η Επιτροπή να επιβάλει πρόστιμο μεγαλύτερο του 1 000 000 ECU, ανεξαρτήτως της βαρύτητας της διαπραχθείσας παραβάσεως ή του μεγέθους των επιχειρήσεων που επωφελήθηκαν από την παράβαση.
- 133 Η καθής υποστηρίζει επίσης ότι, για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου, προέβη σε κατά προσέγγιση εκτίμηση του οφέλους που άντλησαν οι γαλλικές τράπεζες από την εφαρμογή της συμφωνίας του Ελσίνκι και ότι η εκτίμηση αυτή αποτέλεσε απλώς ένα από τα στοιχεία που έλαβε υπόψη για τον καθορισμό του προστίμου, δεδομένου ότι η απόφαση δεν συνδέει άμεσα αυτή την εκτίμηση με το ύψος του προστίμου.
- 134 Όσον αφορά τη βαρύτητα της παραβάσεως, η Επιτροπή θεωρεί, αφενός, ότι η συμφωνία του Ελσίνκι, ως συμφωνία ως προς τις τιμές εφαρμοζόμενη στις σχέσεις με τους πελάτες, συνιστά ιδιαίτερα σοβαρό περιορισμό του ανταγωνισμού

και, αφετέρου, δηλώνει ότι έλαβε υπόψη της, για την εκτίμηση της βαρύτητας της παραβάσεως, τη μνημονευόμενη στο σημείο 50 ελαφρυντική περίσταση της εγκαταλείψεως της ενιαίας τιμολογήσεως των προμηθειών, ελαφρυντική περίσταση η οποία ρητώς μνημονεύεται στο σημείο αυτό της αποφάσεως, στο οποίο παραπέμπει το σημείο 78 της αποφάσεως αναφερόμενο στο σημείο 46 και επόμενα της αποφάσεως. Ομοίως, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι έλαβε υπόψη της το γεγονός ότι επρόκειτο για την πρώτη περίπτωση επιβολής προστίμου στον τραπεζικό τομέα.

- 135 Αντιθέτως, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι είχε δικαίωμα να θεωρήσει την έλλειψη συνεργασίας των μερών ως επιβαρυντική περίσταση, αλλά ότι η διαπίστωση περί της παρεμποδίσσεως της αναπτύξεως των εγχωρίων ευρωεπιταγών στη Γαλλία αποσκοπούσε απλώς στην περιγραφή του όλου πλαισίου της συμφωνίας, χωρίς η παρεμπόδιση αυτή να αποτελεί στοιχείο της παραβάσεως που κολάζεται με το πρόστιμο το οποίο επιβλήθηκε με την απόφαση.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 136 Το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η χρησιμοποίηση του γενικού όρου «παραβάση» στο άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού αριθ. 17, καθόσον ο όρος αυτός καλύπτει αδιακρίτως τις συμφωνίες, τις εναρμονισμένες πρακτικές και τις αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων, σημαίνει ότι τα ανώτατα όρια που προβλέπει η διάταξη αυτή εφαρμόζονται κατά τον ίδιο τρόπο στις συμφωνίες και τις εναρμονισμένες πρακτικές, καθώς και στις αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων. Επομένως, το ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών πρέπει να υπολογίζεται σε σχέση προς τον κύκλο εργασιών που πραγματοποιείται από κάθε μία από τις επιχειρήσεις που μετέχουν στις εν λόγω συμφωνίες και εναρμονισμένες πρακτικές ή από το σύνολο των επιχειρήσεων μελών των εν λόγω ενώσεων επιχειρήσεων, τουλάχιστον όταν, δυνάμει των εσωτερικών κανόνων της, η ένωση μπορεί να δεσμεύει τα μέλη της.

- 137 Το βάσιμο της αναλύσεως αυτής ενισχύεται και από το ότι, κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων, μπορεί να ληφθεί, μεταξύ άλλων, υπόψη η επιρροή την οποία μπορεί να ασκήσει επί της αγοράς η επιχείρηση, ιδίως λόγω του μεγέθους και της οικονομικής ισχύος της, στοιχείων ως προς τα οποία ο κύκλος εργασιών της επιχείρησης αποτελεί ένδειξη (απόφαση του

Δικαστηρίου της 7ης Ιουνίου 1983, υποθέσεις 100/83 έως 103/83, *Musique Diffusion française* κ. λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 1825, σκέψεις 120 και 121), καθώς και η αποτρεπτική ενέργεια που πρέπει να έχουν τα πρόστιμα αυτά (απόφαση του Πρωτοδικείου της 10ης Μαρτίου 1992, υπόθεση T-12/89, *Solvay* κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-907, σκέψη 309). Πράγματι, η επιρροή που μπορεί να άσκησε μια ένωση επιχειρήσεων στην αγορά δεν εξαρτάται από τον δικό της «κύκλο εργασιών», ο οποίος δεν αποτελεί συνάρτηση ούτε του μεγέθους ούτε της οικονομικής ισχύος της, αλλά από τον κύκλο εργασιών των μελών της, ο οποίος αποτελεί ένδειξη περί του μεγέθους και της οικονομικής της ισχύος.

- 138 Στην υπό κρίση περίπτωση, από τα άρθρα 11 και 12 του καταστατικού του *Groupement* προκύπτει ότι ο *Groupement* μπορεί να δεσμεύει τα μέλη του, το δε άρθρο 9 του καταστατικού ορίζει ότι τα μέλη του ευθύνονται αλληλεγγύως και απεριορίστως για όλες τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει ο *Groupement* έναντι τρίτων και ότι οι πιστωτές του δεν μπορούν, για την εξόφληση των χρεών, να στραφούν κατά μέλους παρά μόνον αφού καταστήσουν υπερέμμερο χωρίς αποτέλεσμα τον *Groupement*. Όσον αφορά τις υποχρεώσεις κάθε μέλους έναντι των λοιπών μελών, η εις ολόκληρον ευθύνη κατανέμεται, σύμφωνα με το καταστατικό, αναλόγως του αριθμού των πράξεων που διενεργήθηκαν μέσω των καρτών του *Groupement*, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και οι πράξεις πληρωμής τις οποίες εμφανίζουν οι έμποροι προς εξόφληση.

- 139 Όσον αφορά το επιχείρημα της παραβιάσεως της αρχής της εξατομικεύσεως των ποινών, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι από τις διαπιστώσεις του σχετικά με τη συμφωνία ως προς τις τιμές προκύπτει ότι η παράβαση διαπράχθηκε από την ένωση επιχειρήσεων, δηλαδή τον *Groupement*, και ότι, συνεπώς, η Επιτροπή δικαίως του επέβαλε το πρόστιμο. Πρέπει να παρατηρηθεί συναφώς ότι μια ένωση επιχειρήσεων που διαπράττει παράβαση δεν μπορεί να προσάψει στην Επιτροπή ότι παραβιάζει την αρχή αυτή λαμβάνοντας υπόψη τον κύκλο εργασιών των μελών της ενώσεως για να καθορίσει το ανώτατο δυνατό ύψος του προστίμου και επιβάλλοντας έτσι στα μέλη της ενώσεως την οικονομική επιβάρυνση που συνεπάγεται το πρόστιμο αυτό. Το ότι λαμβάνεται υπόψη ο κύκλος εργασιών τους για τον καθορισμό του ανωτάτου δυνατού ποσού του προστίμου ουδόλως σημαίνει ότι τους επιβάλλεται πρόστιμο ούτε, καθαντό, ότι η εν λόγω ένωση υποχρεούται να μετακυλίσει στα μέλη της την επιβάρυνση του προστίμου. Αν μια τέτοια υποχρέωση απορρέει από τους εσωτερικούς κανόνες της συγκεκριμένης ενώσεως, αυτό είναι αδιάφορο από πλευράς των κανόνων του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού.

- 140 Στην υπό κρίση περίπτωση, δεν υποστηρίζεται ότι το επιβληθέν πρόστιμο υπερβαίνει το 10 % του αθροίσματος των κύκλων εργασιών που πραγματοποιούν τα μέλη της εν λόγω ενώσεως επιχειρήσεων.
- 141 Επομένως, το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε με την απόφαση δεν υπερβαίνει το ανώτατο όριο που καθορίζεται από το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού αριθ. 17.
- 142 Από τον συνδυασμό των σημείων 78,49 και 50 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή επέβαλε στον Groupement πρόστιμο 5 000 000 ECU χαρακτηρίζοντας τη συμφωνία του Ελσίνκι διαδοχικά ως συμφωνία επί του ύψους της προμήθειας και ως συμφωνία επί της αρχής της εισπράξεως προμήθειας. Όμως, το Πρωτοδικείο θεώρησε ως αποδεδειγμένη εις βάρος του Groupement μόνο τη συμφωνία επί της αρχής της εισπράξεως προμήθειας, στην οποία αναφέρεται το σημείο 50 της αποφάσεως. Υπό τις συνθήκες αυτές, ενάπκειται στο Πρωτοδικείο να εξετάσει, αποφαινόμενο κατά πλήρη δικαιοδοσία, κατά πόσον συντρέχει λόγος μείωσης του προστίμου που επιβλήθηκε στον Groupement.
- 143 Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι το ύψος των προστίμων πρέπει να κλιμακώνεται αναλόγως των περιστάσεων υπό τις οποίες διαπράχθηκε η παράβαση και της βαρύτητάς της (απόφαση του Δικαστηρίου της 12ης Νοεμβρίου 1985, υπόθεση 183/83, *Kiupp* κατά Επιτροπής, Συλλογή 1985, σ. 3609) και ότι η εκτίμηση της βαρύτητας της παραβάσεως, προς τον σκοπό του καθορισμού του ύψους του προστίμου, πρέπει να γίνεται λαμβανομένης ιδίως υπόψη της φύσεως των περιορισμών που η παράβαση συνεπάγεται για τον ανταγωνισμό (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15ης Ιουλίου 1970, υποθέσεις 41/69, *Chemiefarma* κατά Επιτροπής, Rec. 1970, σ. 661, και 45/69, *Boehringer* κατά Επιτροπής, Rec. 1970, σ. 769).
- 144 Για την εκτίμηση της ουσιαστικής βαρύτητας της παραβάσεως, πρέπει να υπενθυμιστεί ότι ο περιορισμός του ανταγωνισμού, τον οποίο επικρίνει το σημείο 50, συνίσταται απλώς στο γεγονός ότι, με τη συμφωνία του Ελσίνκι, επιβλήθηκε

στα μέλη του Groupement η υποχρέωση να εισπράττουν από τους συμβεβλημένους με αυτά εμπόρους προμήθεια προς αμοιβή της υπηρεσίας εξοφλήσεως των πληρωμών που πραγματοποιούνται με ευρωεπιταγή. Όμως, η παράγραφος 3 της συμφωνίας παρέχει στα μέλη του Groupement όλη τη δυνατότητα να επιβάλλουν, για τις πληρωμές με ευρωεπιταγή, προμήθειες εισπράξεως λιγότερο επαχθείς για τους εμπόρους από τις προμήθειες που επιβάλλουν για τις πληρωμές με κάρτα. Εφόσον η προμήθεια που εισπράττεται για τις πληρωμές με ευρωεπιταγή μπορεί να είναι χαμηλότερη από την προμήθεια που εισπράττεται για τις πληρωμές με κάρτα, πρέπει να θεωρηθεί ότι εξακολούθησε να υπάρχει κάποια δυνατότητα ανταγωνισμού έναντι των εμπόρων, καθόσον αυτοί μπορούσαν να επιλέξουν την τράπεζα που εφαρμόζε τη λιγότερο επαχθή προμήθεια. Το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει συναφώς ότι η Επιτροπή δεν προέβαλε κανένα στοιχείο που να αποδεικνύει ότι τα μέλη του Groupement εξάντλησαν το περιθώριο που τους παρείχε η παράγραφος 3 της συμφωνίας του Ελσίνκι.

145 Το Πρωτοδικείο παρατηρεί, επίσης, ότι η Επιτροπή εξηγεί, με το σημείο 80 της αποφάσεως, ότι το ύψος των προστίμων καθορίστηκε με βάση το κέρδος που αποκόμιζαν ετησίως από τη συμφωνία τα μέλη του Groupement επί μία εξαετία. Από τα ανωτέρω, όμως, προκύπτει ότι η παράβαση που αναγνωρίστηκε εις βάρος του Groupement δεν αφορά τον καθορισμό του ύψους της προμήθειας και, επομένως, η εκτίμηση στην οποία προέβη η Επιτροπή για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου δεν ισχύει πλέον.

146 Το Πρωτοδικείο θεωρεί, εξάλλου, ότι η Επιτροπή ορθώς αναγνώρισε υπέρ του Groupement ελαφρυντικές περιστάσεις με τα σημεία 88,89 και 90 της αποφάσεώς της.

147 Ενόψει του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, το Πρωτοδικείο κρίνει ότι το πρόστιμο των 5 000 000 ECU που επιβλήθηκε στον Groupement δεν είναι το πρόστιμον λαμβανομένων υπόψη της φύσεως και της βαρύτητας της παραβάσεως που αναφέρεται στο σημείο 50 της αποφάσεως και ορίζει, αποφαινόμενο κατά πλήρη δικαιοδοσία, σε 2 000 000 ECU το ύψος του επιβαλλομένου στον Groupement προστίμου.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 148 Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου.
- 149 Επειδή η Επιτροπή ηττήθηκε στην υπόθεση T-40/92 και η προσφεύγουσα είχε ζητήσει να καταδικαστεί η καθής στα δικαστικά έξοδα, πρέπει η Επιτροπή να φέρει τα δικά της δικαστικά έξοδα και να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα της προσφεύγουσας Europay.
- 150 Επειδή ο Groupement ηττήθηκε μερικώς στην υπόθεση T-39/92 και είχε ζητήσει να καταδικαστεί η καθής στα δικαστικά έξοδα, το Πρωτοδικείο κρίνει δίκαιο να διατάξει ότι ο Groupement θα φέρει το ήμισυ των δικαστικών του εξόδων, η δε Επιτροπή θα φέρει τα δικαστικά της έξοδα και το υπόλοιπο ήμισυ των δικαστικών εξόδων του Groupement.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ (πρώτο τμήμα)

αποφασίζει:

- 1) Ακυρώνει τα άρθρα 1 και 3 της αποφάσεως 92/212/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 25ης Μαρτίου 1992, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της

Συνθήκης (IV/30. 717-A — Eurocheque: συμφωνία του Ελσίνκι), καθόσον τα άρθρα αυτά αφορούν την Eurocheque International.

- 2) Καθορίζει το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε στον Groupement des cartes bancaires «CB» με το άρθρο 3 της αποφάσεως σε 2 000 000 ECU.**
- 3) Απορρίπτει την προσφυγή του Groupement des cartes bancaires «CB» κατά τα λοιπά.**
- 4) Η Επιτροπή θα φέρει τα δικαστικά της έξοδα, τα έξοδα της Europay, καθώς και το ήμισυ των εξόδων του Groupement. Ο Groupement θα φέρει το υπόλοιπο ήμισυ των δικαστικών του εξόδων.**

Schintgen

García-Valdecasas

Kirschner

Vesterdorf

Lenaerts

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 23 Φεβρουαρίου 1994.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος

H. Jung

R. Schintgen